

ประเพณีสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาว

๑. ประวัติการสวดพระมาลัย

๑.๑ วรรณกรรมเรื่องพระมาลัย

วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายในทุกภาคของประเทศไทย กล่าวคือ ในภาคเหนือมีวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยจารไว้ในคัมภีร์ใบลานด้วยตัวอักษรไทยล้านนา ภาคอีสานมีวรรณกรรมเรื่องมาโดยหมื่น มาโดยแสน จารไว้ในคัมภีร์ใบลานด้วยตัวอักษรธรรม ในภาคใต้ส่วนมากจะจารด้วยตัวอักษรขอมลงในสมุดข่อยที่เรียกว่าหนังสือบูด และได้มีผู้ปริวรรตเป็นอักษรภาคกลาง เรียกว่า “พระมาลัยคำกาพย์” ส่วนในภาคกลาง นอกจากจะมีวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระมาลัยอยู่หลายสำนวนซึ่งจารไว้ในสมุดข่อยเป็นอักษรขอมไทยแล้ว ยังมีวรรณคดีราชสำนักเรื่องพระมาลัยคำหลวง จารไว้ในสมุดข่อยเป็นอักษรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายอีกด้วย

เรื่องพระมาลัยมีว่า พระมาลัยเป็นอรหันตสาวกองค์สุดท้ายหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ๕๐๐ ปี อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านกำโพธิ์ ชนบทโรหณะ ในเมืองลังกา เป็นผู้มั่งคั่งมาก วันหนึ่งมีความปรารถนาจะช่วยให้สัตว์นรกพ้นจากทุกข์จึงตั้งอยู่ในจุดถกถกแล้วเสด็จไปยังเมืองนรก พบกับสัตว์นรกที่ทนทุกข์เวทนาจากการทำกรรมชั่วจึงช่วยให้สัตว์นรกพ้นจากความทุกข์ทรมานชั่วขณะ และสนทนากับสัตว์นรกถึงสาเหตุที่ต้องมาเกิดในอบายภูมิ สัตว์นรกได้สั่งความพระมาลัยให้ช่วยบอกญาติมิตรของตนในชมพูทวีปว่าให้เร่งทำบุญและอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ตนด้วย พระมาลัยจึงนำความทุกประการมาบอกแก่คนทั้งหลายในชมพูทวีป

วันหนึ่ง พระมาลัยออกบิณฑบาต ได้พบชายเข็ญใจผู้หนึ่ง เก็บดอกบัวมาถวาย พระมาลัย ๘ ดอก โดยอธิษฐานว่า แม้จะเกิดชาติใดก็ขอให้พ้นจากสภาพคนเข็ญใจ พระมาลัยจึงคิดที่จะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อนำดอกบัวขึ้นไปบูชาพระธาตุจุฬามณี จึงเข้าจุดถกถกแล้วเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบพระอินทร์พร้อมด้วยหมู่ นางฟ้าและเทพบุตร ๑๒ องค์ ซึ่งเสด็จมาบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ด้วยเช่นกัน พระมาลัยจึงสนทนากับพระอินทร์ถึงกุศลกรรมที่เทพบุตรเหล่านั้นได้สร้างไว้ในอดีตชาติ จากนั้นพระศรีอาริย์เมตไตรยเสด็จมาบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ พร้อมด้วยเทวดาและนางฟ้าผู้เป็นบริวาร พระมาลัยและพระศรีอาริย์จึงสนทนากันถึงสภาพความเป็นไปของมนุษย์ชาวชมพูทวีป พระศรีอาริย์ได้สั่งความพระมาลัยถึงชาวชมพูทวีปว่า เมื่อศาสนาของพระ

สมณโคตมสิ้นสุดลง ๕๐๐๐ ปีแล้ว พระองค์จะเสด็จไปประกาศศาสนา ผู้ใดใคร่เกิดในศาสนาของพระองค์ จะต้องทำบุญด้วยการหิงเทศน์มหาชาติคาถาพันให้จบในวันเดียว พระมาลัยจึงนำความมาบอกแก่ชาวชมพูทวีป ชาวชมพูทวีปจึงพากันสร้างบุญกุศล เมื่อพระมาลัยมรณภาพก็ได้เข้าสู่นิพพาน ส่วนชายหญิงที่ถวายดอกบัวแก่พระมาลัยเมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็ได้ไปเกิดในสวรรค์ เพราะอานิสงส์ที่ได้ถวายดอกบัว ๘ ดอกแก่พระมาลัยนั่นเอง

วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ อาจจะมีเนื้อเรื่องไม่ตรงตามที่กล่าวมาในข้างต้น แต่เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องก็ไม่ผิดแผกกัน เช่นในพระมาลัยคำหลวง ผู้แต่งกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระมาลัยเสด็จไปยังนรกน้อยมาก แต่บรรยายถึงเหตุการณ์ที่พระมาลัยเสด็จไปยังสวรรค์อย่างยืดยาว ส่วนพระมาลัยกลอนสวดจะมีเนื้อความกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระมาลัยเสด็จไปยังนรกและสวรรค์โดยให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน เป็นต้น

แม้วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกัน แต่ที่มาของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายอยู่ในประเทศไทยก็มีที่มาจากที่เดียวกัน หนังสือแบบเรียนประวัติวรรณคดีไทยมักบันทึกไว้ดังนี้

เปลื้อง ณ นคร (๒๕๒๓ : ๑๖๖) กล่าวว่า พระมาลัยคำหลวง คำเรื่องเดิมเป็นภาษาบาลีชื่อ มาเลยยสูตร เข้าใจกันว่า ภิกษุชาวเมืองลังกาแต่งก่อนตั้งกรุงสุโขทัยราว ๑๐๐ ปี ต่อมาภิกษุชาวเมืองเชียงใหม่ชื่อพุทธวิลาส ได้แต่งขยายความเรื่องนี้ให้พิสดารขึ้น และบอกชื่อเรื่องที่แต่งว่า ฎีกามาลัย

กุนลาบ มัลลิกะมาส (๒๕๑๗ : ๑๐๔) กล่าวว่า เรื่องพระมาลัยคำหลวงได้คำเรื่องมาจาก มาเลยยสูตร เป็นคัมภีร์ที่พระภิกษุชาวลังกาแต่งไว้เป็นภาษาบาลีเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๖๔๖ และไม่มีในพระไตรปิฎก ต่อมาพระพุทธวิลาส ภิกษุชาวลานนาแต่งขยายเรื่องนี้ออกไปเรียกว่า ฎีกามาลัย ประมาณเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ (สมัยพระเจ้าพิลาครของลานนา และใกล้เคียงกับปีที่แต่งนิราศนรินทร์ชัย)

ในแบบเรียนประวัติวรรณคดีไทยเล่มอื่น ๆ ก็มักมีเนื้อความทำนองเดียวกับที่ยกมาในข้างต้น จึงสรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่นำมาเป็นคำเรื่องในการแต่งพระมาลัยคำหลวง คือ มาเลยยสูตร ซึ่งเป็นวรรณกรรมบาลีที่แต่งโดยภิกษุชาวลังกา ต่อมาพระพุทธวิลาสชาว

ล้านน่านำวรรณกรรมบาลีของลังกานี้มาแต่งขยายความแล้วเรียกว่า ฎีกามาลย์ แต่ สุภาพรรณ
ณ บางช้าง พบว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายในประเทศไทยไม่ได้มีที่มาจากมาเลยย
สูตรของลังกาแต่อย่างใด หากแต่สร้างขึ้นในประเทศไทยนี้เอง มาเลยยสูตรที่อ้างถึงในแบบเรียน
ประวัติวรรณคดีคือคัมภีร์ที่ชื่อว่า "คัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุ" ดังความว่า

คัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุ เป็นผลงานวรรณคดีบาลีอีก
เรื่องหนึ่งที่แต่งในประเทศไทย ผู้แต่งน่าจะเป็นพระภิกษุชาวล้านนา
แต่งเมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่
๒๑ คัมภีร์นี้ได้อิทธิพลด้านแนวสาระจากผลงานบาลีเรื่องมาเลยยกะ
ของพม่า ซึ่งแต่งระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๘ ผลงานบาลีมาเลยยกะของพม่านี้ได้แนวความคิดมาจากนิทาน
เรื่องจุลคัลละ^๑ ในคัมภีร์สหัสสวัตถุปกรณ์ของลังกาอีกทีหนึ่ง ในช่วง
กลางหรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พระพุทธวิลาสได้แต่งคัมภีร์มาลัย
วัตถุที่ปณีฎีกา ขยายความคัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุขึ้นในล้านนา
คัมภีร์ที่ปณีฎีกานี้มีอิทธิพลก่อให้เกิดการปรับปรุงคัมภีร์มาเลยยเทวต
เถรวัตถุของเดิม ด้วยการนำสาระบางเรื่องจากที่ปณีฎีกาเพิ่มเติมเข้าไป
การวิวัฒนาการปรับปรุงนี้น่าจะเกิดขึ้นในอยุธยา ประมาณระหว่างช่วงต้น
พุทธศตวรรษที่ ๒๓ ถึงก่อน พ.ศ. ๒๒๘๐ เพราะคัมภีร์ฉบับเพิ่มเติม

๑ นิทานเรื่องจุลคัลละมีปรากฏในผลงานวรรณคดีบาลีของลังกา ๓ เรื่อง คือ คัมภีร์สหัสสวัตถุ
ปกรณ์ แต่งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ คัมภีร์รสวานินี แต่งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘
และคัมภีร์สัทธมมาลังการ แต่งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เรื่องมีอยู่ว่า

ในลังกาทวีป จุบาสกผู้หนึ่งชื่อจุลคัลละ เป็นผู้มึจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย
กระทำบุญต่าง ๆ เป็นอเนกประการ วันหนึ่งพระมลियมหาเทวเถระอาพาธป็นป่วนในห้อง จึงเหาะ
มาบิณฑบาตข้าวยากูจากจุลคัลละจุบาสกนั้น แล้วพาจุลคัลละจุบาสกเหาะขึ้นไปบูชาพระจุฬามณี
เจดีย์บนดาวดึงส์สวรรค์ ได้พบพระอริยมตไตรยโพธิสัตว์เสด็จมาพร้อมด้วยเหล่าเทพบุตร จุบาสก
ซักถามพระมลियเทวเถระถึงกุศลกรรมของเทพบุตรเหล่านั้น และได้สนทนากับพระอริยมตไตรย
โพธิสัตว์ ได้รับประทานผ้าทิพย์คู่หนึ่งจากพระอริยมตไตรยโพธิสัตว์นั้น พระมลियเทวเถระพา
จุบาสกกลับมายังโลกมนุษย์ จุบาสกได้เล่าเรื่องให้มหาชนฟัง หลังจากนั้น ๗ วัน จุบาสกนั้นถึงแก่
ความตายได้บังเกิดเป็นเทพในดุสิตสวรรค์ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ๒๕๓๐ : ๓๑๔)

เนื้อหาที่มีอิทธิพลต่องานพระนิพนธ์เรื่อง พระมาลัยคำหลวง ของเจ้าฟ้า
 ธรรมธิเบศร์ด้วย

(สุภาพรรณ ณ บางช้าง, ๒๕๓๓ : ๓๒๐)

จากการวิจัยของสุภาพรรณ ณ บางช้าง ทำให้ทราบว่า เรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่
 ได้เค้ามาจากมาเลย์ยะของพม่า และในลังกาเองก็ไม่ปรากฏเรื่องพระมาลัย คงมีแต่นิทานเรื่อง
 จุลศัลละที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับคัมภีร์มาเลย์ยะเทวดาเทวทูตเท่านั้น แต่รายละเอียดและวัตถุ
 ประสงค์ของเนื้อหาต่างออกไปมาก นอกจากนี้ยังทราบด้วยว่าผู้แต่งคัมภีร์มาเลย์ยะเทวดาเทวทูต
 น่าจะเป็นภิกษุชาวล้านนาไม่ใช่ภิกษุชาวลังกา ด้วยเหตุนี้ คำอธิบายในแบบเรียนประวัติ วรรณคดี
 ไทยที่กล่าวว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยมาจากมาเลย์ยะสูตรของลังกาซึ่งภิกษุลังกาแต่งไว้จึงเป็น
 คำกล่าวที่ไม่ถูกต้อง

วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยเริ่มแพร่หลายในประเทศไทยเมื่อมีคัมภีร์มาเลย์ยะเทวดา
 เทวทูต และแพร่หลายมากยิ่งขึ้นเมื่อพระพุทธรูปวิลาสได้แต่งคัมภีร์มาลัยยวตฤทีปนีฎีกา (ฎีกา
 มาลัย) เพราะทำให้เกิดการนำสาระจากคัมภีร์ทีปนีฎีกานี้เพิ่มเติมเข้าไปในคัมภีร์มาเลย์ยะเทวดา
 ฤทฤของเดิมซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีอิทธิพลต่อเรื่องพระมาลัยคำหลวงดังข้อความที่กล่าวไว้ในข้างต้น แต่
 วรรณกรรมเรื่องนี้ก็ไม่ได้แพร่หลายอยู่แต่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ยังแพร่หลายในประเทศ
 ต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้อีกด้วย สุภาพร มากแจ้ง กล่าวว่

เรื่อง มาลัยสูตรไม่เพียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายอยู่ในประเทศ
 ไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยุ่จักกันดีในประเทศใกล้เคียง เช่น พม่า ลาว
 และเขมร อีกด้วย ชื่อที่ใช้เรียกคล้ายคลึงกัน คือในประเทศพม่า เรียก
 “เซียงมาเลเบี้ยว” แปลว่า กาพย์พระมาลัย (เซียง แปลว่า พระ, เบี้ยว
 แปลว่า กาพย์) ในประเทศลาวเรียกว่า “มาลัยหมื่น มาลัยแสน” ซึ่ง
 เป็นชื่อที่ตรงกับทางภาคอีสานของไทย ประเทศเขมรใช้ชื่อภาษาบาลี
 ในต้นฉบับตัวเขียนว่า “มาเลย์ยะเทวดาเทวทูต” และเนื้อเรื่องของพระ
 มาลัยในแต่ละประเทศที่กล่าวมากก็เป็นในทำนองเดียวกัน

(สุภาพร มากแจ้ง ๒๕๒๑ : ๑)

การทำวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยนิยมกันเฉพาะในภูมิภาคนี้เท่านั้น เป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ยืนยันได้ว่า เรื่องพระมาลัยมีกำเนิดอยู่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่แรกเริ่ม และแนวคิดเรื่องพระมาลัยก็เป็นของคนที่นี่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้โดยแท้

๑.๒ วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยในภาคกลาง

วรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายในภาคกลาง คือ พระมาลัยกลอนสวด และพระมาลัยคำหลวง

ก) พระมาลัยกลอนสวด

พระมาลัยกลอนสวด เป็นหนังสือสวดที่แต่งด้วยกาพย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๑๖ : ๑๙๙-๒๐๐) ทรงอธิบายว่า ในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมเกิดความนิยมในการอ่านหนังสือสวดซึ่งแต่งด้วยกาพย์กันอย่างแพร่หลาย เพราะพระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดประเพณีการอ่านหนังสือสวดที่เรียกว่า "สวดใช้เอื้อวิหาราย" จึงอาจจะโปรดเกล้าฯ ให้กวีแต่งกาพย์เรื่องชาดกต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นอีกเป็นอันมาก จากนั้นการแต่งหนังสือสวดก็นิยมกันแพร่หลาย ยังสังเกตได้ในปัจจุบัน เพราะบรรดาหนังสือคำกลอนเก่าที่มีอยู่นั้นมีหนังสือสวดอยู่มากกว่าชนิดอื่น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๐๗ : ๙๐) ทรงกล่าวถึงพระมาลัยกลอนสวดด้วยว่า เนื้อเรื่องพระมาลัยฉบับกลอนสวด แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์และสามารถนำไปใช้สวดทำนองได้ด้วย การสวดเป็นทำนองต่าง ๆ นั้นมีมาแต่ครั้งพระเจ้าทรงธรรม

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า อาจเป็นไปได้ที่พระมาลัยกลอนสวดแต่งในสมัยพระเจ้าทรงธรรม คือช่วง พ.ศ. ๒๑๕๕ - ๒๑๗๑ เพราะเป็นช่วงที่มีการแต่งหนังสือสวดกันอย่างแพร่หลาย และหากเป็นดังนั้น การสวดพระมาลัยในภาคกลางก็คงจะมีขึ้นในสมัยพระเจ้าทรงธรรมนั่นเอง

ส่วนที่มาด้านเนื้อเรื่องของพระมาลัยกลอนสวดนั้น วัฒนา ณ นคร ได้รวบรวมพระมาลัยกลอนสวดในบริเวณภาคกลาง คือ สำนวนที่รวบรวมโดยธรรมานุภาพ สำนักพิมพ์บุตรส.ธรรมภักดี สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ สำนวนวัดท่าเลไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสำนวนพระมาลัยคำกาพย์ของภาคใต้ พบว่า มีข้อความกล่าวถึงที่มาของเรื่องตรงกัน คือ มาจากคัมภีร์พุทธทศนิกาย

ธรรมนี้ท่านผู้ปราชญ์	อันเฉลียวฉลาดชื่อว่าเมธี
นำมาแต่คัมภีร์	ชื่อว่าพุทธทศนิกาย
บอกไว้ให้เป็นผล	เป็นกุศลแห่งหญิงชาย
สัพปุระท่านทั้งหลาย	พึงจำไว้สั่งสอนใจ
	(วัฒนา ณ นคร ๒๕๒๖ : ๙)

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพระมาลัยในคัมภีร์พุทธทศนิกาย คือส่วนที่ว่าด้วย วิมาน วัตถุ และแปดวัตถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์อยู่ในพระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๒๗ เพราะมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงการที่ พระโมคคัลลาน์ไปสวรรค์และนรก กล่าวถึงเรื่องราวของวิมานต่าง ๆ เทพธิดา และเปรต ซึ่ง คล้ายคลึงกับเรื่องพระมาลัย นอกจากนี้ ขฎาลักษณ์ สรรพานิช (๒๕๒๔ : ๗๒-๗๓) ได้ศึกษาพระ มาลัยกลอนสวดฉบับอำเภอแก่งกระจานพบว่า นอกจากจะมีเนื้อความอ้างว่ามีที่มาจากคัมภีร์ พุทธทศนิกายแล้ว ยังอ้างถึงคัมภีร์อังคุตตรนิกายอีกด้วย ซึ่งคัมภีร์อังคุตตรนิกายนี้เป็นคัมภีร์อยู่ในพระ สูตรตันตปิฎก เล่ม ๑๘ กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับยมโลก คนที่สร้างบาปกรรมต่าง ๆ ไว้ในขณะที่เกิดเป็น มนุษย์ เมื่อสิ้นชีวิตไปจะถูกนายนิรบาลพาไปให้การต่อพระยายม แล้วพระยายมก็จะให้นาย นิรบาลนำไปลงโทษ

ปัจจุบัน ยังมีพระมาลัยกลอนสวดฉบับตัวเขียนบางส่วนที่ยังคงตกทอดมาและ เหลืออยู่ตามวัดต่าง ๆ รวมทั้งที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ศึกษา พระมาลัยกลอนสวดโดยศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียนพบว่า มีต้นฉบับพระมาลัยกลอนสวดทั้งที่มี มาตั้งแต่สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่า การทำบุญโดยการสร้างหนังสือเรื่อง พระมาลัยถวายวัดมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นั่นเอง

พระมาลัยกลอนสวดที่นักวิชาการได้นำมาศึกษาไว้ ได้แก่

ไพศาล เขาวนดี (๒๕๒๒ : ๒๑๗๐) พบพระมาลัยคำสวดทั้งที่จารึกด้วยอักษร ขอมในหนังสือธรรมหรือใบลานจากวัดหลายแห่งในภาคตะวันออก และได้นำพระมาลัยคำสวด ฉบับถอดความจากอักษรขอมฉบับหนึ่งมาศึกษา จากการศึกษาพบว่า พระมาลัยคำสวด คงจะ แต่งภายหลังจาก พ.ศ. ๒๐๒๕ และเป็นแน่ สันนิษฐานว่า คงแต่งช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือประมาณ พ.ศ. ๒๐๒๕ -๒๑๗๐ และคงไม่แต่งหลังจากที่แต่งหนังสือจินตามณี เป็นแน่

^๑ หมายถึง จินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี ซึ่งแต่งก่อน พ.ศ. ๒๑๒๓

สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๒๑) ศึกษาพระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดคีรีระกระบือ) จากต้นฉบับตัวเขียนพระมาลัยกลอนสวด ๕ ฉบับ เป็นต้นฉบับอักษรขอมลายมืออยุธยา ๒ ฉบับ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนและวันเดือนปีที่เขียน ส่วนอีก ๓ ฉบับเป็นต้นฉบับลายมือรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏชื่อผู้คัดลอกและปีที่คัดลอกจำนวน ๒ ฉบับ ส่วนอีกฉบับหนึ่งระบุไว้ในหน้าต้นว่า "นาย เมื่อน แจ่มจันทร์ศรี สามี อายุ ๔๖ ปี แม่เนียน แจ่มจันทร์ศรี ภรรยา อายุ ๔๖ ปี ได้สร้างพระธรรม เจ็ดคัมภีร์ผูกนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐ ตรงวันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีเถาะ เพื่อเป็นที่ระฤกไว้ในพุทธศาสนาช่วงกาลปาวสานต์ ในการที่มีน้ำใจเลื่อมใสศรัทธาไว้ในพระ พุทธศาสนา ขอจงมีความเจริญยิ่ง ๆ เทอญ..."

ศรีจุง บุญเจือ (๒๕๒๕) ศึกษาเอกสารโบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดระยอง โดยเลือกศึกษาสมุดข่อยเรื่องพระมาลัยจากวัดตาขัน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จารด้วยอักษร ขอม ในหน้าต้นบอกไว้ว่า "สุกมัตต พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๔๑๕ พรรษา ปิวอก จัตวาตก หนังสือมาโดยเล่มนี้ของแม่อิมช่างไว้ในพระพุทธานุสาสนา" เมื่อพิจารณาปีที่แต่งแล้วจะเห็นว่าพระ มาลัยกลอนสวดฉบับนี้คัดลอกในสมัยรัตนโกสินทร์

ข) พระมาลัยคำหลวง

นอกจากพระมาลัยกลอนสวดแล้ว ในสมัยอยุธยายังมี พระมาลัยคำหลวง ซึ่งอ้าง กันว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๐ ด้วย พระมาลัยคำหลวงเป็นหลักฐาน สำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ในสมัยนี้นิยมเรื่องพระมาลัยกันอย่างแพร่หลาย จึงนำเรื่องพระมาลัยมา แต่งขึ้นเป็นวรรณคดีของราชสำนัก

ในพระมาลัยคำหลวง มีเนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระศรีอารียเมตไตรยตรัสแก่ พระมาลัยให้มาแจ้งแก่มนุษย์ว่า หากผู้ใดปรารถนาที่จะเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย ก็ให้ ฟังเทศน์มหาชาติ หรือเทศน์คาถาพันให้จบภายใน ๑ วัน ดังความว่า

ผู้วิจัยเห็นว่า พระมาลัยคำหลวง ไม่ใช่พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เพราะไม่ได้ทรงระบุพระ นามไว้เหมือนกับที่ทรงนิพนธ์วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ และหากนำพระมาลัยคำหลวง ซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๐ มาเปรียบเทียบกับนันทโศภนันทสุตรคำหลวง ซึ่งระบุว่าพระองค์ทรงนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๙ ก็จะได้เห็นได้ชัดเจนว่า ผู้แต่งมิใช่คนเดียวกัน

...แม้ผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาท ให้ทำมหาชาติ
 เนิ่งนันท์ เครื่องสิ่งละพันจงบูชา ให้จบในทิวาวันนั้น ตั้งประทีปพัน
 บูชา ดอกปทุมมาถ้วนพัน บัวเดือนผ่นอินทนิลา ดอกมณฑาโดยจง
 เทียนแดงฉัตรรา เครื่องบูชาทั้งนี้ จงถวญถึงสิ่งละพัน คนทลทนั้นตาม
 สม โดยนิยมจะบูชา พระคาถาถ้วนพัน ให้สดับธรรม์เคารพ จนจบ
 จนอุทาหรณ์ พระเวสสันดรนฤบาล บัจฉิมกาลสมโพธิ สมภารโสด
 อันอุดม เป็นที่สุดสมในชาตินั้น บูชาพระธรรม์จงบครบ จึงจะได้
 ประสพองค์ช้ำ เมื่อจะลงมาอุบัติ จะได้ดำรงโพธิญาณ อันโอฬาร
 อลังการ อันฝูงมนุษย์เหล่านั้น เขาจึงจะหันศาสนา เฉพาะพักตรา
 วิมลพรรณ ก็จะได้ถึงอรหันตธรรมวิเศษ โดยประเภทกุศลา อันเขา
 ล้ำสมมา นั้นแล ฯ

(พระมาลัยคำหลวง ๒๕๐๙ : ๒๔-๒๙)

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พระมาลัยคำหลวงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง
 มหาชาติทางด้านประเพณี คือ ธรรมเนียมการเทศน์พระมาลัยก่อนการเทศน์มหาชาติ ซึ่งพบใน
 ภาคเหนือ ภาคอีสาน ลาว และพม่า ดังที่ ขฎาลักษณ์ สรรพานิช กล่าวว่ำ

การสวดพระมาลัยมีในประเทศพม่ามาแล้วตั้งแต่ต้น
 พุทธศตวรรษที่๑๔ ศาสตราจารย์ จี เอช ลูซ (G.H. Luce) ได้ค้นพบ
 จารึกภาษาพม่าที่มะละแหม่ง ไมไกลจากกรุงมันตะเลเท่าใดนัก ข้อ
 ความในจารึกนั้นกล่าวถึงการเทศนาเรื่องพระมาลัยในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ
 เทศนาเวสสันดรชาดกในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และเทศนาธรรมจักกัปวัตนสูตร
 ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือนมฤคศิร ปี พ.ศ. ๑๗๔๔

(ขฎาลักษณ์ สรรพานิช ๒๕๒๔ : ๒๒๕-๒๒๖)

แต่เมื่อตรวจสอบจากหลักฐานต่าง ๆ ก็ไม่พบว่ามีการนำพระมาลัยคำหลวงมา
 สวดก่อนการเทศน์มหาชาติ

ด้วยเหตุที่พุทธศาสนิกชนในทุกภาคของประเทศไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระ
 มาลัย ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ทำให้มีการสืบทอดความคิดเรื่องนี้สืบทอดกันมาในรูปแบบต่าง ๆ

ประเพณีสวดพระมาลัยก็เป็นแนวทางสำคัญแนวทางหนึ่งที่ช่วยสืบทอดเผยแพร์และรักษา
วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยได้เป็นอย่างดี

๑.๓ การสวดพระมาลัยในประเทศไทย

แม้ทุกภาคของประเทศไทยจะมีประเพณีการสวดอานวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
เหมือนกัน แต่ก็มี ความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในภาคเหนือและภาคอีสาน ประเพณีสวดพระมาลัย
จะควบคู่ไปกับประเพณีเทศน์มหาชาติ หรือบุญพระเวส ซึ่งยังสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน ส่วน
ในภาคใต้และภาคกลาง กล่าวกันว่า ในอดีตนิยมสวดในพิธีแต่งงาน ต่อมานิยมสวดในงานศพ แต่
เท่าที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน พบว่า สวดกันเฉพาะในงานศพเท่านั้น และไม่ปรากฏว่าในภาค
กลางและภาคใต้มีการสวดพระมาลัยก่อนการเทศน์มหาชาติ

การสวดพระมาลัยในภาคเหนือ

การสวดพระมาลัยในภาคเหนือนี้ยังคงมีอยู่ตามชนบทในประเพณี "การตั้งธรรม"
การตั้งธรรมก็คือการจัดให้มีการฟังเทศน์ธรรมเรื่องหรือธรรมชาตต่าง ๆ

สมหมาย เปรมจิต (๒๕๒๑ : ๑๒๖-๑๒๘) กล่าวว่า การเทศน์แบบที่เรียกว่า "ตั้ง
ธรรม" จะไม่กำหนดเวลาที่แน่นอน แล้วแต่ความเหมาะสม ส่วนมากจะตกอยู่ในเดือน ๑๒ เดือน ๓
หรือ เดือน ๔ ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำงาน ก่อนจะมีการตั้งธรรมนั้น ชาวบ้านและ
ทางวัดจะมีการจัดประชุมกันว่าตั้งธรรมเรื่องใด ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องในหมวด ทศชาติชาดก
ปัญญาสชาดก หรือชาดกนอกนิบาต แต่ส่วนมากจะเป็นเรื่องมหาเวสสันดรชาดก เพราะถือว่าเป็น
เรื่องใหญ่และมีความสำคัญมาก

ประเพณีการตั้งธรรมนั้น ถ้าเป็นเรื่องอื่น ๆ นอกจากมหาชาติก็มักจะฟังกันเอง
ภายในชุมชนเดียวกันและระยะเวลาก็ไม่ยาวนานเท่าไร อย่างมากก็ไม่เกิน ๓ วัน แต่ถ้าเป็นเรื่อง
มหาชาติ มักจะทำเป็นเรื่องใหญ่โตและเทศน์ถึง ๗ วัน ฉะนั้นเวลาตั้งธรรมประเภทนี้ มักจะเรียกว่า
"ตั้งธรรมหลวง" การตั้งธรรมหลวงนี้ บางครั้งก็เป็นเวลาที่ชาวบ้านศรัทธา สร้างธรรมชาตถวายวัด
เลยถือโอกาสตั้งธรรมที่ตนถวายไว้ประจำวัดนั้นด้วย และส่วนมากจะมีการปิดท้ายด้วยธรรม
มหาชาติ คือ ก่อนจะเทศน์เรื่องมหาชาติจะเทศน์ธรรมเรื่องอื่น ๆ ก่อน พอจนจะถึงวันสุดท้าย ๑
วัน จะเทศน์คาถาพัน มาลัยตัน มาลัยปลาย และอานิสงส์มหาชาติชาดก พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งก็เริ่ม
เทศน์กัณฑ์ทศพร ตั้งแต่เข้ามืดไปจนครบ ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งจะไปจบในเวลาค่ำประมาณทุ่มเศษ ถ้า
เป็นฉบับสั้นก็อาจจะจบในตอนพลบค่ำพอดี

การสวดพระมาลัยในภาคอีสาน

ในภาคอีสาน การสวดพระมาลัยจะเกี่ยวเนื่องกับการทำบุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ

"การทำบุญพระเวส" มักจัดทำกันโดยทั่วไป โดยมักจัดในเดือนใดเดือนหนึ่งหลังจากออกพรรษา จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้แล้วแต่สะดวก แต่ส่วนมากนิยมทำกันในเดือน ๔ ดังคำพังเพยว่า "เดือนสามค้อย เจ้าหัวค้อยบ้านข้าวจี เดือนสี่ค้อย จวน้อยเทศน์มะตี" (คำว่า เจ้าหัว หมายถึงพระภิกษุ จวน หมายถึงสามเณร มะตี หมายถึง มัทรี) บางแห่งทำในเดือน ๖ หรือ เดือน ๗ ก็มี และหากทำในเดือน ๖ หรือ เดือน ๗ ก็มักจะทำบุญบังไฟรวมด้วย สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๒๑ : ๓๔-๓๕) กล่าวว่า การเอาบุญพระเวสทางภาคอีสานและในประเทศลาวนั้นเป็นทำนองเดียวกัน คือ นิยมทำในเดือน ๔ แต่ไม่กำหนดวันขึ้นแรมที่แน่นอน แล้วแต่จะตกลงกันเป็นคราว ๆ ไป ทำการพิธีทำเป็น ๒ วัน เหมือนทางลานนาไทย โดยวันต้นมีการเทศนา "มาลัยหมื่น มาลัยแสน" วันที่ ๒ มีการเทศนาเวสสันดรชาดก

ประเพณีการเทศน์มหาชาติที่จะเริ่มต้นด้วยการเทศนาเรื่องพระมาลัยก่อนเทศนาพระเวสสันดรชาดกนี้ เป็นประเพณีที่ตรงกันกับประเพณีการฟังธรรมมหาชาติของลานนาไทย และการทำบุญพระเวสในภาคอีสานและประเทศลาว ทางลานนาไทยนิยมทำในเดือนยี่เพ็ง และทำเพียง ๒ วัน คือ ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ มีการเทศนาเรื่องพระมาลัย และขึ้น ๑๕ ค่ำ มีการเทศนาเวสสันดรชาดก

การสวดพระมาลัยในภาคอีสานจะมีในตอนค่ำวันแรกของงาน ที่เรียกว่า "วันรวมหรือวันโยม" ในวันนี้ ตอนกลางวันจะมีพิธีสำคัญ ๒ อย่าง คือ การนิมนต์พระอุปัชฌาย์ และการแห่แหนพระเวส ส่วนในตอนค่ำชาวบ้านจะมารวมกันที่วัดเพื่อฟังเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน โดยเริ่มจากอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป เมื่อสวดจบ พระจะขึ้นสวดบทธรรมาสน์อีก ๔ ครั้ง ๆ ละ ๒ รูป รวม ๘ รูป คือ สวดอติปิโต โพธิสัตว์บันดั้น-บันปลาย และสวดชัย ตามลำดับ หลังจากนั้น ก็จะนิมนต์พระขึ้นเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน ก่อนพระเทศน์ เอาคาถาพระอุปัชฌาย์ ๔ บท ปักที่ไว้ที่ข้างธรรมาสน์ เมื่อเทศน์จบประชาชนก็จะกลับไปพัก หรือดูมหรสพตามอัธยาศัย

ในงานบุญพระเวสของชาวอีสานจะมีการเทศน์วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยและเรื่องเวสสันดร เรื่องพระมาลัยคือส่วนที่เรียกว่า มาลัยหมื่นและมาลัยแสน มาลัยหมื่น กล่าวถึงพระมาลัยขึ้นไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อนมัสการพระธาตุจุฬามณี และได้พบกับพระอินทร์ พระ

ศรีอารียเมตไตรย์ และได้สนทนาเรื่องบาปบุญกับพระศรีอารียเมตไตรย์ มาลัยแสน เป็นความต่อจากมาลัยหมื่น กล่าวคือพระมาลัยเสด็จกลับมนุษยโลก และนำความเรื่องบาปบุญมาเล่าแก่ภควท มนุษย์ และได้ให้มนุษย์เร่งทำบุญ นอกจากนี้ยังมี **สังกาส** คือการเทศน์บอกศักราช กล่าวถึงพุทธ ศาสนายุคกาลที่ล่วงมาตามลำดับ และตอนท้ายมีลักษณะคล้ายกับพุทธทำนายอยู่ด้วย จากนั้นก็จะเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจนครบ ๑๓ กัณฑ์ แล้วจึง **อุลลอง** คือ การเทศน์อานิสงส์ของการฟังเทศน์พระเวสสันดรว่า จะได้บุญมาก หากใครฟังจบภายในวันเดียวก็จะได้ไปเกิดในยุคศาสนาพระศรีอารีย

การสวดพระมาลัยในภาคใต้

ประเพณีสวดพระมาลัยในภาคใต้มีลักษณะเหมือนประเพณีสวดพระมาลัยของภาคกลาง วิเชียร ณ นครและคณะ (๒๕๒๑ : ๒๒๒-๒๒๖) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการสวดพระมาลัยในภาคใต้เพื่อร่วมกันชุมนุมอยู่เฝ้าศพ มิให้งานศพเหี่ยวแห้งและไม่ให้เจ้าบ้านต้องเศร้าโศกจนเกินไป การสวดในระยะหลังเพิ่มบรรยากาศให้สนุกสนานทั้งผู้สวดและผู้ฟัง ผู้สวดเป็นฆราวาสเริ่มสวดเมื่อพระสวดศพจบและกลับวัดไปแล้ว คณะมาลัยก็ตั้งวงสวดจนรุ่งเช้า วงมาลัยวงหนึ่งมี ๔ คน เป็นแม่คู่ ๒ คน และลูกคู่หรือคู่หูอีก ๒ คน ทุกคนมีตาลปัตรบังหน้า ลูกคู่มีหน้าที่ร้องรับเพลงสวดของแม่เพลง เครื่องดนตรีมักไม่ใช้ หากจะมีก็จะมีเพียงรำมะนาและขลุ่ย ลูกคู่จะทำเสียงประกอบต่าง ๆ ตามต้องการ บางตอนลูกคู่จะออกรำประกอบ และอาจให้ผู้ฟังร่วมรำด้วยเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ (๒๕๒๙ : ๓๖๗๙) กล่าวถึงการสวดพระมาลัยในภาคใต้ว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการสวดพระมาลัยนอกจากรำมะนาและขลุ่ยแล้ว ยังมีตาลปัตร ผ้าซับเหงื่อ พระสงฆ์ หน้ากาก หมวดปลอม เขี้ยวปลอม แว่นตา แป้งผัดหน้า หวี และสิ่งอื่น ๆ ที่คณะมาลัยเห็นว่าจำเป็นต้องใช้ แต่เดิมการสวดมาลัยเป็นการตั้งวงเพื่อสวดหนังสือพระมาลัยจริง ๆ โดยแม่คู่นั่งหันหลังให้โลงศพ...แต่ระยะหลังธรรมเนียมเหล่านี้ไม่มีใครเคร่งครัด คงสวดเปิดหน้าและคิดประดิษฐ์คำร้องทำนองต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ ส่วนมากเป็นทำนองเพลงไทยเดิม เช่น ชะนีกันแสง แขกมอญ สร้อยสนตัด ลาวเสียงเทียน พัดชา เป็นต้น

การสวดพระมาลัยของภาคใต้มีวิธีการตามลำดับซึ่งแตกต่างไปจากของภาคกลางบ้าง กล่าวคือ ทางภาคใต้เริ่มด้วยการสวดบทนมเพื่อไหว้ครู เป็นการสวดทำนองกลอนเรียกว่า "ตั้งนม" ต่อด้วย "ตั้งในกาล" กล่าวถึงประวัติของพระมาลัยอย่างละเอียด จากนั้นเป็น "สำหรับบท" กล่าวถึงพระพุทธเจ้าและพระเกียรติคุณ บทที่เรียกว่า "พระเถร" กล่าวถึงพระมาลัย บท

“จันทา” บรรยายโทษของการมิดลูกเมียผู้อื่น บท “เมียท่าน” บรรยายความซื่อซำในการคบชู้ และ บทที่เรียกว่า “เบ็ดเตล็ด” หรือ “ล้านอก” เป็นการกล่าววนอกเรื่องพระมาลัยซึ่งเป็นการเพิ่มเติมโดยเล่นบทอื่น ๆ เช่น จันทโครพตอนฤณีให้มอบจันทโครพ เรื่องลักษณะวงศ์ดอนฆ่าพราหมณ์ เรื่องพระอภัยมณีตอนศรีสุวรรณเข้าเมืองรมจักรและตอนจับเจ้าละมาน และราชาธิราชตอนพระยาน้อยชมตลาด จบด้วยการรำลา ให้พระเจ้าของบ้านและผู้ตาย

๑.๔ การสวดพระมาลัยในภาคกลาง

แม้วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยจะแพร่หลายอยู่ในภูมิภาคนี้มาช้านานแล้วก็ตาม แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่า ในสมัยสุโขทัยมีการสวดอ่านวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย จากการตรวจสอบจารึกต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัยพบว่า ไม่ปรากฏคำว่า “พระมาลัย” ในจารึกหลักใดเลย คงมีแต่การกล่าวถึงพระศรีอารียเมตไตรยซึ่งเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยไว้ในจารึกหลายหลัก เช่น จารึกหลักที่ ๒ จารึกหลักที่ ๓ จารึกหลักที่ ๖ จารึกหลักที่ ๔๔

จารึกหลักที่ ๒ (ประชุมศิลาจารึก ภาค ๑ , ๒๕๒๑ : ๕๔) จารึกวัดศรีชุม บรรทัดที่ ๘๙ ด้านที่ ๒ มีข้อความว่า “...ยไมตรี” ซึ่งน่าจะหมายถึง พระศรีอารียเมตไตรย

จารึกหลักที่ ๓ (ประชุมศิลาจารึก ภาค ๑ , ๒๕๒๑ : ๖๕) จารึกนครชุม พ.ศ. ๑๙๐๐ ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๑-๖๓ มีข้อความว่า “มีผู้ใดปรารถนาด้วยใจศรัทธาดังนั้น ชื่อจักปรารถนาไปเกิดในเมืองฟ้า... ตรอด พระศรีอารยไมตรีลงมาเป็นพระพุทธรู ยเยมาเกิดในเมืองดินนี้ คาบเดียวก็ได้”

จารึกหลักที่ ๖ (ประชุมศิลาจารึก ภาค ๑ , ๒๕๒๑ : ๑๐๓) จารึกวัดป่ามะม่วง พ.ศ. ๑๙๔๗ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๑ มีข้อความว่า “บรรดาพระโพธิสัตว์ ๑๐ องค์ มีพระศรีอารยเมตไตรย เป็นต้น”

จารึกหลักที่ ๔๔ (ประชุมศิลาจารึก ภาค ๓ , ๒๕๐๘ : ๕๙) จารึกลานเงิน พ.ศ. ๑๙๑๖ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑ มีข้อความกล่าวว่า “ส่วนพ่อยี่ตักมะกระทำบุญทั้งหลายนี้ไร้ ของจงได้ทันพระศรีอารยไมตรีโพธิสัตว์...ของจงมีปรัชญา ของจงทันพระศรีอารยไมตรีทุกชาติแล”

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยสุโขทัยไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเพณีสวดพระมาลัย

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา พบว่า ในหนังสือจินตามณีครั้งแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งระบุว่า แต่งขึ้นเมื่อ "ศุภมัสตฺพระพุทธศักราชล่วงไปแล้วได้ ๒๒๗๕ พรรษาเศษ สังฆยาได้ ๒ เดือน กับ ๒ วัน จุลศักราชได้ ๑๐๙๔ ศกในมะสิกลงวจนรวสันตฤดู" อันเป็นปีที่ตรงกับปีแรกที่พระเจ้าบรมโกศเสวยราชสมบัติ มีข้อความกล่าวถึงทำนองสวดต่าง ๆ หลายทำนอง และได้กล่าวถึงการสวดอย่างหนึ่งที่เรียกว่า "สวดลำหรวด" ไว้ด้วย ดังมีเนื้อความว่า

แลหนังสือไทย ในครั้งนั้น ยังมีได้แต่งสวดคำหลวง แลบอกสวดคำหลวง แลบอกสวดคำลำหรวดก่อน จึงจะเห็นว่าเปนอักษรทง ๑๕ เหล่านั้นเปนคำตาย หนึ่งมีในพระราชพงษาวดาร ในเรื่องพระเจ้าประทุมสุวรรณสมุท ๑๕ วาในปีชลาจัตวาศก จุลศักราชได้ ๘๔๔ สมเด็จพระบรมไตรโลกยนาทรถ ให้ชุมนุมพรตสงฆสงฆวาช แลนักปราชญ์ราชบัณฑิตยทั้งปวง ผูกพระมหาชาติคำหลวง เปนพิชฎารทง ๑๓ กั้น เปนคำสวดคำหลวง แลถ้อยคำในสวดพระบาทพิภิตี ในสวดเนื้อความกิติ เปนไพเราะหนัก แลเรียนยากยิ่งหนักหนา แลเพราะว่าสวดคำคัล้อง แลเพราะกว่าสวดคำจงซึ่งมีมาบูรานนั้น ต่อเมื่อใดได้เรียนทุกกัณฑ์จึงสวดได้ ครั้นมีสวดคำหลวง แลสวดลำหรวดแล้ว อักษรคำสันทั้งปวงเขียนไม่ได้เลย แลมาแต่งใหม่ครั้งนี้ อักษรทั้งปวงเปนคำเปนสันไม่มีตาย ว่ากสวดคำหลวงแลสวดลำหรวด ก็ายหนักหนา ถ้าแลเรียนสวดคำหลวง จดคำในสวดพระมหาชาติคำหลวงได้ ก็ได้เปนบุญเปนอันมาก เรียนสวดธรรมเปนสำรวจ จดคำได้ก็ได้บุญหนักหนา จเรียนสวดปฏิบัติกัมมะกิติ ญัตติปฏิบัติกัมมะกิติ ญัตติจตุตถะกัรรम्मะกิติ จดคำใดก็ได้บุญเขียนก็ได้ มากกว่าหนังสือเก่า เก่าแต่ก่อนนั้นหนักหนา แลถ้อยคำอันนี้ว่าตามสังจะ แลว่าตามคติ ธีรรม แลถ้าสวดพระมหาชาติคำหลวงสุญแล้วเมื่อใด เห็นว่าอักษรคำสันทง ๑๕ เหล่านั้น...จเปนคำตาย ถ้าแลสวดคำหลวงยังมีไปอยู่ トラบเท่าศักราชได้เท่าใด อักษรคำสันทง ๑๕ เหล่านั้น เปนคำเปนอยู่トラบเท่า นั้น สวดคำหลวงแลสวดคำสำรวจ เปน... อักษรคำสันทง ๑๕ เหล่าที่ว่าเปนคำเปนอยู่トラบเท่า นั้นแล

(กรมศิลปากร, ๒๕๑๒ : ๒๐๑-๒๐๓)

เนื้อความในจินตามณีครั้งแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศมิได้ให้ความกระจ่างชัดว่า การสวดสำหรวดคืออะไร แต่อธิบายให้ทราบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก่อนที่จะมีการสวดคำหลวง หรือการสวดมหาชาติคำหลวง (ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕) เป็นทำนองต่างๆ นั้น มีการสวดแบบเก่า คือ สวดคำสำหรวด สวดคำคัลลิ่ง และสวดคำจอมมาก่อนแล้ว แต่ก็ยังไม่อาจทราบว่า การสวดที่กล่าวถึงนี้จะเกี่ยวข้องกับการสวดพระมาลัยบ้างหรือไม่ หลักฐานเกี่ยวกับการ "สวดสำหรวด" มาปรากฏในพระนิพนธ์พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ หรือ พระองค์เจ้าชายเนาวรัตน์ ต้นสกุลเนาวรัตน์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงนิพนธ์เรื่องขับร้องไว้ในวชิรญาณวิเศษ หน้า ๒๔๗ เล่ม ๔ แผ่น ๒๕ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๐๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๒ ว่า

ที่ ๙ สวดร้องในการศพ คือสวดมาโลย มีทำนองต่าง ๆ มากไปด้วยระลัก ผึกหักกันได้โดยยาก ผู้ที่สวดดีฤาชื่อเสียงมีฉายาว่า มาโลยหวาน ได้ทราบว่าแต่เดิมใช้สวดหอการอาวาหวิหาณ แต่อย่างไรจึงตกมาสวดศพ สืบถามเหตุต้นเดิมก็ไม่ได้ความชัด ข้าพเจ้าคิดอนุมานเห็นว่าภายหลังมาที่จะกันดารไม่ค่อยมีใครหาไปสวด จึงยกย้ายตกลงเปนใช้สวดการศพ เพิ่มเติมทำนองขึ้นอีกชั้นหนึ่ง คือเมื่อความพรรณนาถึงสัตว์นระรกทนต์ทุกขเวทนา ลังมายังญาติในมนุษยโลก เรียกว่าแปรตสัง ผู้ที่สวด ๔ คนนั้นส่งเสียงโอดโอยโหยหวนยืดยาว อย่างเอก ถึงในร้องจนสุดเสียงฟังไม่ใคร่ได้เนื้อความ ดังนี้ อย่าง ๑ สวดมหาไชย ตัวคาตากก็เป็นเรื่องมงคลมีโชคมีไชย คือคาตากษณโตนีเยง ทราบว่าเดิมก็ใช้สวดการมงคลต่าง ๆ ตัดถูกเปนต์ัน ภายหลังก็ตกมาใช้สวดการศพเหมือนกัน และมีผู้ตกแต่งแทรกเสริมบทบาทเล่นตลกคะนองร้องลำนำต่าง ๆ หลายอย่าง หลายทำนอง อีกอย่าง ๑ อย่างหนึ่งเรียกว่าสำหรวด ตัวคาตากเปนปรมัตถ์บ้าง พุทธคุณบ้าง แต่เปนคารวะเจือขับร้องลำนำต่าง ๆ แลเล่นสนุกสนานยิ่งกว่ามหาไชย อีกอย่าง ๑ สวดทั้ง ๓ อย่างที่ว่ามานี้ มีแห่เพิ่มท้ายว่าด้วยศพบ้าง เปนเรื่องขัน ๆ บ้าง เรียกเงินเรียกผ้าเพื่อโลกามิตบ้าง เหมือนกันทั้ง ๓ อย่างฉนี้ยังสวด นอกจากมาโลยมหาไชยสำรวฉนี้ ก็มีอีกหลายอย่างเปนทำนองไพเราะแปลก ๆ ต่าง ๆ เหลือที่จะพรรณนา อนึ่ง พระญวนสวดกงเต็กเปนทำนองประสานเสียงขอและตีกม็วิธีสวดเปนอัน

มากอย่าง ๑ ได้ะแขกสวดหลาย ๆ คนตีระฆังนาใหญ่ ๆ ชำบ้างเร็วบ้าง
เรียกว่าติเกอย่าง ๑ กับหนึ่ง เรียกว่านางร้องให้อีกอย่าง ๑

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และเอนก นาวิกมูล, ๒๕๓๒ : ๑๒๐)

จากคำอธิบายดังกล่าว พบว่า การสวดสำหรับ เป็นการสวดในการศพเช่นเดียวกับสวดมาลัยและมหาชัย ดังนั้นการสวดสำหรับจึงไม่ใช่การสวดพระมาลัย ดังที่ทรงจำแนกให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสวดร้องในการศพ มีทั้งการสวดมาลัย มหาชัย และสำหรับ

การสวดมหาชัยนั้น ปรากฏในบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ เล่ม ๓ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวถึงการสวดไว้ในจดหมายถึง พระยาอนุমানราชธน เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๔๘๒ หลังจากที่ได้อ่านเรื่องทำศพที่พระยาอนุমানราชธนเขียนขึ้น เนื้อความที่ทรงเขียนนี้ทรงอธิบายทำนองสวดมหาชัยและยังกล่าวถึงทำนองสวดในการศพทำนองอื่น ๆ อีกด้วย คือ ทำนองสวดกะ และทำนองสวดพระธรรมใหม่ เนื้อความมีว่า

๒๐. เรื่องสวด ดูเหมือนท่านจะเข้าใจผิดเป็นว่า พระร้องเอาตามใจ แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ทำนองนั้นเป็นแบบมีชื่อที่เดียว เช่น ทำนองสวดกะ ทำนองสวดพระธรรมใหม่ เป็นต้น ที่คนกลัวกันนั้นก็เพราะกลัวผีนำไป ที่สวดครั้งคืนนั้นอีกนัยหนึ่งเรียกว่าสวดสองจบ สวดมี จบหนึ่ง สองจบ สามจบ สี่จบ ตามต้องการ สี่จบเป็นสวดยันรุ่ง คือว่าสี่รอบแห่งพระธรรมที่สวดนั้น การสวดนั้นปกติเป็นสี่องค์ สวดทั้งการมงคลและอวมงคล เขาว่ากรมหลวงวงษาเวลาทำบุญวันประสูติมีสวดสองร้าน มหาชัยร้านหนึ่ง อุณหิสวิชัยร้านหนึ่ง ท่านอาจสังเกตในชื่อได้ มหาชัยไม่ใช่ชื่ออวมงคล ที่เรียกว่าคู่สวดนั้นก็เพราะสวดทีละคู่ แบ่งกันสวดคู่ละวรรค องค์หนึ่งเป็นแม่คู่ อีกองค์เป็นลูกคู่ ส่วนสวดเล่นตลกนั้นคิดขึ้นอีกทางหนึ่ง อย่างมีละคอนตลกนั้นเพื่อประสงค์เฮฮาตลกครื้น จัดเข้าเป็นพวกเผ้าศพได้

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ๒๕๒๑ : ๑๐๔)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวถึงการสวดมหาชัยด้วยเช่นกันว่าเป็นมนต์บทหนึ่งที่อยู่ในคัมภีร์ที่เรียกว่า “มหาทิพมนต์” ทรงอธิบายไว้ดังนี้

...“มหาทิพนมน์” มีมนต์ต่าง ๆ รวมอยู่ในคัมภีร์นั้น คือ มหาทิพนมน์หนึ่ง ชัยมงคลหนึ่ง มหาชัยหนึ่ง อุดมวิชัยหนึ่ง มหาสารวิชัยหนึ่ง รวม ๕ อย่างด้วยกัน สำหรับสวดเพื่อให้เกิดสวัสดิมีชัยและให้อายุยืน ได้อีกว่า แต่โบราณ เมื่อยกกองทัพไปทำสงคราม ย่อมสอนให้พวกทหารสวดมหาทิพนมน์ในเวลาค่ำ ๆ ทุกวัน อีกสถานหนึ่งในงานมงคลเช่นทำบุญฉลองอายุ เป็นต้น มักให้นักสวด ๔ คน ขึ้นเที่ยงนั่งสวดมหาทิพนมน์ และกล่าวว่าทำนองสวดนั้นไพเราะน่าฟังนัก ทิธีอย่างนี้ ผู้มีบรรดาศักดิ์พอใจทำมาแต่ก่อน ฟังมาเลิกเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เห็นจะเป็นว่าด้วยรังเกียจว่าคล้ายกับสวดศพ เพราะพวกนักสวดคฤหัสถ์ที่เป็นคนคะนองมักเอาบทมหาชัยไปสวดอวดทำนองเล่นในเวลาประกวดสวดศพ

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
, ๒๕๑๔ : ๒๒๓-๒๒๔)

สรุปได้ว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น น่าจะมีการสวดร้องหลายประเภทในการศพ ซึ่งไม่ทราบว่าจะเกี่ยวข้องกับสวดพระมาลัยมากน้อยเพียงใด จึงได้สืบทอดการสวดเป็นทำนองต่าง ๆ หลายทำนองมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังที่ปรากฏตามหลักฐานในข้างต้น แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสวดพระมาลัยในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยรัตนโกสินทร์หลักฐานที่ชัดเจนที่สุดเกี่ยวกับการสวดพระมาลัยปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อพระองค์ได้ฟื้นฟูกฎพระสงฆ์ขึ้นใหม่ ในกฎข้อที่ ๑๐ ที่ทรงตราขึ้นใช้รวมอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ให้ไว้ ณ วันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ จุลศักราชพันร้อยหกสิบสาม (พ.ศ. ๒๓๔๑) ประกาตรีนิศก มีความว่า

...บัดนี้ พระลงฆอันนับเข้าในพระพุทธชินโนรศ มิได้มีพิธีโอดบปะ คบหากันทำอุลามกเป็นอละชิภิกษุ คือเสพรายาเมาน้ำตานขม แลฉันโภชนาหารของกัศเคี้ยวในเวลาปชาพัท แลในราตรีก็มีบั้ง...กลางจำพวกเป่นนักสวด สับประทุบายกนิมนสวดพระมาลัย ไม่สวดต้องตามเนื้อความพระบาฬี ร้องเป่นลำนนำแขก ลำนนำจีน ลำนนำญวน ลำนนำมอญ ลำนนำฝรั่ง แล้วยันษาดูเบี่ยงแกงบวดเมียงข่ม เมียงใบกล้วยช้อยก็มีบั้ง...เพราะพระสงฆ์ราชาคณะถานานุกรมเจ้าอะริการ

ละเมิดเสีย มิได้ดูแล กำชับห้ามปราม...อนึ่งถ้าผู้ใดล้มตาย ห้ามอย่า ให้เจ้าภาพนิมนพระสงฆ์สวดพระมาลัย ให้นิมนต์สวดแต่พระอะภิธรรม และสวดให้สำรวดไปปรกติ อย่าให้ร้องเปนลำนำแขก ลำนำจีน ลำนำฝรั่ง ลำนำมอญ แลให้เจ้าภาพปรินิบัติเปนแต่อุฐุบานน้ำชาयाเสียง อย่า ให้เลี้ยงซาคุ เลี้ยงแกงבוד เมียงซ่ม เมียงไบ กล้วยอ้อยของกัด ของเคี้ยว เปนอันขาด ถ้าพระภิกษุที่มาช่วยจะสวดพระมาลัยก็ตามเกิด แต่อย่าให้สวดเปนลำนำทะเลก ลำนำขนอง ประการหนึ่ง ห้ามอย่า ให้อนาประชาราษฎรลูกค้าร้านแพแขกจีนไทย ชายผ้าแพรพรรณแก่ พระสงฆ์สามเณรเปนอันชาติเดียว ถ้าผู้ใดมียังคืบคหน้าพระสงฆ์ คบหาสามเณร ให้สวดพระมาลัย เล่นทะเลก เล่นขนอง แลชายผ้าแพรพรรณแก่พระสงฆ์ แก่สามเณร ดูจหนึ่งแต่หลัง จะเอาตัวเปนโทษจงหนัก

(ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑, ๒๕๒๙ : ๕๑-๕๖)

จากข้อความข้างต้นทำให้ทราบว่า ประเพณีสวดพระมาลัยในงานศพมีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และคงจะนิยมสวดกันอย่างแพร่หลาย โดยพระสงฆ์เป็นผู้สวด แต่เนื่องจากพระสงฆ์ประพฤติไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป จึงต้องทรงออกกฎหมายห้ามสวดพระมาลัยในงานศพ ในรัชสมัยของพระองค์

ผู้วิจัยได้สืบค้นหลักฐานการสวดพระมาลัยจากพงศาวดารและจดหมายเหตุ และเอกสารที่เกี่ยวกับงานพระเมรุต่าง ๆ พบว่า ไม่ปรากฏว่ามีการสวดพระมาลัยในงานพระบรมศพ และพระศพของเจ้านายเลย นอกจากนี้ ในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ที่มีจากการตายของตัวละครก็ไม่มีเรื่องใดที่กล่าวถึงประเพณีสวดพระมาลัยอีกเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่า ประเพณีสวดพระมาลัยเป็นประเพณีของชาวบ้าน ไม่ใช่ประเพณีของราชสำนัก จึงไม่ปรากฏว่ามีการสวดพระมาลัยในงานพิธีของราชสำนัก และไม่มีการบันทึกประเพณีนี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

การออกกฎหมายพระสงฆ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้การสวดพระมาลัยในงานศพเสื่อมความนิยมลงและส่งผลให้ฆราวาสเป็นผู้สวดพระมาลัยแทนพระสงฆ์ หลังจากออกกฎหมายพระสงฆ์แล้ว ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการสวดพระมาลัย ใน อักษรวิธานศัพท์ (Dictionary of the Siamese Language) ของแดนปีช แบรดเลย์ ซึ่งเขียน "จบลงเมื่อ

ณ วันอังคาร เดือนสิบสอง ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๒๓๕ ปีระกา เบญจศก" ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๑
กล่าวถึงการสวด สวดหนังสือ สวดมาลัยหรืออ่านมาลัย ว่า

สวด, คือ เปล่งเสียงลำแดง, กล่าวคำเพนทำนองหลายอย่างต่าง ๆ มีกล่าวว่า

ยะโฮวา, มีฤทธาภาพ สุต, เป็นต้นนั้น

สวดหนังสือ, คือ กล่าวคำลำแดงบทเพนทำนอง, เปนเนื้อความคำไทย, เป็นต้นว่า
นะโมข้าจะไหว้

สวดมาลัย, อ่านมาลัย, คือ เปล่งเสียงกล่าวถึงเรื่องพระเถรมาลัย, เหาะขึ้นไป
สวรรค์ตกลงไปตุนะรกัน

(แดนบิขัฏ แปรตเลอ, ๒๕๑๔ : ๗๒๔)

การที่ปรากฏคำว่า "สวดมาลัย" ในอักษรภิกษานศรับดิ์ แสดงว่า หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงออกกฎหมายพระสงฆ์สวดพระมาลัยแล้วนั้น ก็ยังคงมีการสวดพระมาลัยอยู่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศตั้งธรรมยุติกนิกาย เพื่อปรับปรุงคณะสงฆ์ให้เคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ความนิยมเกี่ยวกับการพึ่งเทศนาพระมาลัยและการสวดมาลัยจึงเริ่มเสื่อมลง ประเพณีสวดพระมาลัยจึงเริ่มสูญหายไปจากสังคมไทย การสวดพระมาลัยได้พัฒนาเป็นการสวดคฤหัสถ์ จำวัด และกลายเป็นการแสดงตลกดังที่เห็นในปัจจุบัน

เล่าสืบต่อกันมาว่า สมัยก่อนการสวดพระมาลัยใช้สวดในงานแต่งงาน ต่อมาภายหลังจึงสวดในงานศพ ดังที่ พระยาอนุমানราชธน เล่าไว้ว่า

แต่เดิมนามีประเพณีสวดคัมภีร์ "มาลัยสูตร" กันในงานพิธีมงคลสมรส ขณะที่เจ้าบ่าวไปนอนเฝ้าหอ บิดามารดาฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะจัดหาบัณฑิตผู้รอบรู้ฝ่ายละ ๒ คนมาสวดมาลัยยสูตรเป็นทำนองอ่อนหวาน เพื่อสั่งสอนเจ้าบ่าวให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ บริสุทธิ์ ดังที่มีพรรณนาไว้ในบทสวดของคัมภีร์มาลัยสูตร เดียวนี้ไม่มีสวดมาลัยเพราะนำไปสวดในพิธีศพ แต่กระนั้นก็ใช้สวดศพก็ไม่ค่อยปรากฏ

(พระยาอนุমানราชธน, ๒๕๐๑ : ๑๒๓)

กาญจนาคพันธุ์ กล่าวถึงหนังสือสวดและการสวดพระมาลัยว่า

ว่าถึงหนังสือสวด เป็นของมีมาแต่โบราณเก่าแก่ครั้งกรุงศรีอยุธยาสำหรับสวดในวัดเวลามีนงานนักขัตฤกษ์ ตลอดจนสวดตามบ้านเวลามีนงานมงคลและงานรื่นเริงต่าง ๆ ว่าโดยเฉพาะที่ได้ยินรู้จักกันแพร่หลายก็มี “สวดมาลัย”

“ในกาลอันลับลัน	หันไปแล้วแต่ในครั้งก่อน
ภิกขุหนึ่งได้พระพร	ชื่อว่ามาลัยเทพเณร
อาศัยบ้านกำโพซ	ชนบทโรทจน
อันเป็นบริเวณ	ในแคว้นแคว้นแดนเมืองลังกา

สวดมาลัยนี้สวดในงานมงคลแต่งงานป่าวสาว เมื่อเจ็ดแปดสิบปีมาแล้วยังใช้สวดกันอยู่ตามหัวเมืองบางแห่ง ต่อมาใช้สวดในงานศพ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยสวดกันแล้ว

(กาญจนาคพันธุ์, ๒๕๑๔ : ๔๓)

พระยาอุปทิศศิลปสารก็เล่าถึงการสวดพระมาลัยไว้ในเรื่อง “พ่อแมร์ิงแกจัน” ว่า

ถึงเรื่องจิวว่าเล่นกันเซไร	มีจินแสนแก่เฒ่าได้เล่าไซ
แต่ชื่อหนึ่งแก่เล่าเขาประสงค์	มีชื่อใหญ่นั้นก็เป็นเช่นละคร
ชี้ทางธรรมมีรพยาทแก้วราชฎ	มุ่งจำนงในข้างเป็นทางสอน
เราบวชนาคโกนจุกในยุคก่อน	เหมือนละครสุภาสิตไม่ผิดกัน
การขึ้นหมากยุคเก่าท่านเล่ากัน	มีกล่าวกลอนเพราะพริ้งทำมิ่งขวัญ
เค้าก็คือท่านหวังจะสั่งสอน	มีสวดฉันท์เรียกว่า “สวดมาลัย”
มีเฮฮาพาสนุกเครื่องปลุกใจ	แต่ผันผอนตามนิยมสมสมัย
	สมกับได้มีงานการมงคล

(พระยาอุปทิศศิลปสาร ๒๕๒๐ : ๒)

จากคำกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อสืบค้นหลักฐานต่าง ๆ แล้ว พบว่า ในสมัยก่อนมีการสวดพระมาลัยในงานศพจริง แต่ไม่พบหลักฐานว่า เคยมีการสวดพระมาลัยในพิธีแต่งงานจริง ผู้วิจัยตรวจสอบเอกสารโบราณต่าง ๆ รวมทั้งในวรรณคดีที่กล่าวถึงการแต่งงาน ก็ไม่พบว่า มีหลักฐานที่สามารถยืนยันในประเด็นนี้ได้ ดังนั้น การสวดพระมาลัยในงานแต่งงานอาจจะเคยมีตามที่

โบราณจารย์ก็กล่าวไว้ แต่เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด จึงไม่อาจสรุปได้ว่า มีการสวดพระมาลัย
ในงานแต่งงาน

การสวดพระมาลัยของภาคกลางนั้น อรอนงค์ พัดพาตี (๒๕๒๒ : ๔๓-๔๔)
กล่าวว่าในงานศพมีการสวดพระมาลัยหน้าศพ ซึ่งเดิมคงมุ่งสั่งสอนคติธรรม ต่อมามีการดัดแปลง
เพื่อให้สนุกสนานคล้ายมหรสพ เพื่อเป็นเพื่อนศพตามธรรมเนียมของชาวชนบท ผู้สวดมีทั้งพระ
และคฤหัสถ์ ในเขตภาคกลาง คฤหัสถ์จะเป็นผู้สวด มีจำนวน ๔-๘ คน จะเริ่มหลังพระสวดพระ
อภิธรรมแล้ว สวดไปจนรุ่งสว่าง ผู้สวดจะแบ่งบทบาทไปตามความเหมาะสม และมีการโต้ตอบ
ทำนองปจฺฉา-วิไลขนา หรือสวดเป็นทำนองเล่าเรื่อง บทบาทที่สำคัญมีพระศรีอาริยมตไตรย พระ
อินทร์ พระมาลัยและเทพบุตรต่าง ๆ ขณะสวด ผู้สวดจะถือตาลปัตรกระทุ้งจังหวะไปด้วย ทำให้
การสวดพระมาลัยมีบรรยากาศสนุกสนานมาก

วัฒนา ณ นคร (๒๕๒๖ : ๑๔๒-๑๔๓) กล่าวถึงประเพณีการสวดพระมาลัยใน
งานศพของภาคกลางว่า การสวดมีพระสงฆ์ ๔ รูป โบราณนิยมสวดตลอดคืน เพื่อให้ผู้ที่มาอยู่เป็น
เพื่อนศพฟัง โดยจะมีบทสวดที่สนุกสนานแทรกสลับการสวดมาลัย โดยเลียนแบบทำนองสวด
มาลัย แต่สวดโดยฆราวาส มีทั้งชายและหญิง เรียกว่า สวดคฤหัสถ์ หรือ ฆราวาสออกฉาก
ฆราวาส ๔ คนจะแต่งกายตามชุดที่ใช้แสดง เช่น ชุดสืบสองภาษา คือ แขนก จีน มอญ ญวน ฯลฯ
และถือตาลปัตรไว้เคาะจังหวะ บางครั้งก็ใช้ตาลปัตรตีกัน การสวดฆราวาสนี้เดิมพระสงฆ์สวดก็มี
ต่อมาพระสงฆ์ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม เช่น สวดตลกคะนองสองแง่สองง่าม และละเมิดวินัยสงฆ์
เช่น ฉันทัดอาหารที่เจ้าภาพนำมาถวายขณะสวด เป็นการผิดวินัยของสงฆ์ การสวดพระมาลัยมี
ทำนองสวดหลายทำนอง สมัยต่อมาห้ามปราม เพราะฟังดูเหมือนพระร้องเพลงซึ่งไม่เหมาะสม

๒. ประเพณีสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาว

การสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาว ไม่พบหลักฐานว่าสวดมานานเพียงใด
เมื่อสอบถามจากชาวบ้านที่อาวุโสในหมู่บ้าน ต่างก็ตอบว่า เมื่อตนเกิดมาก็มีการสวดพระมาลัย
อยู่ก่อนแล้ว นายเฟื่อง บ้านกล้วย นักสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว กล่าวว่า การสวดพระมาลัย
ของชาวหนองขาว เท่าที่พบก็เห็นมีแต่สวดในงานศพเท่านั้น ไม่มีการสวดพระมาลัยในงานแต่งงาน
(นายเฟื่อง บ้านกล้วย, สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๒)

ปัจจุบันเมื่อมีงานศพ ชาวบ้านหนองขาวมักจะจัดให้มีการสวดพระมาลัย ที่กล่าว
เช่นนี้เป็นเพราะประชากรในหมู่บ้านหนองขาวมีทั้งกลุ่มคนไทยแท้ และกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่

อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านหนองขาวในภายหลัง หากเป็นงานศพของกลุ่มคนไทย ก็มักจะมีการสวดพระมาลัย ยกเว้นบางงานเท่านั้นที่เจ้าภาพไม่ให้มีการสวดพระมาลัย ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าภาพไม่ชอบ หรือกลัวการสวดพระมาลัย เนื่องจากเสียงสวดพระมาลัยอาจฟังแล้วทำให้รู้สึกวังเวง กล่าวกันว่าขณะสวดก็มักได้ยินเสียงสุนัขหอน แต่หากผู้ตายมีเชื้อสายจีน เจ้าภาพนิยมให้มีการสวดกงเต๊ก แต่บางงานที่ไม่มีสวดกงเต๊ก เจ้าภาพก็มักจัดให้มีการสวดพระมาลัยแทน

ชาวบ้านหนองขาวนิยมตั้งศพไว้ประมาณ ๓ คืน หรือ ๔ คืนเป็นอย่างมาก โดยจะตั้งศพไว้ที่บ้าน ไม่เอาไปไว้วัด เพราะถือกันว่า เมื่อผู้ตายยังมีชีวิตก็ใช้ชีวิตอยู่ในบ้านของตน เมื่อตาย ก็ต้องให้ตายในบ้านของตนด้วย ดังนั้นไม่ว่าผู้ตายจะตายในสภาพใด ก็จะต้องนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่บ้าน เมื่อชาวบ้านทราบที่บ้านใดมีคนตาย ก็จะมาร่วมงานโดยไม่ต้องบอกกล่าว และมักมากันทั้งหมู่บ้าน เพราะถือว่า ผู้ตายเป็นญาติของตน ทำให้งานศพของชาวบ้านหนองขาวต้องใช้จ่ายสูงมาก และเมื่อเลิกงานแล้วก็มักจะมีหนี้สิน ทั้งนี้เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำอาหารเลี้ยงคนเป็นจำนวนมาก

การสวดพระมาลัยจะเริ่มสวดหลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเสร็จ คือประมาณ ๓ ทุ่ม และจะสวดเรื่อยไปจนบางครั้งถึงรุ่งสว่าง แต่อย่างน้อยก็ต้องสวดถึงเที่ยงคืน รายละเอียดเกี่ยวกับการสวดพระมาลัยที่หมู่บ้านหนองขาว มีดังนี้

๒.๑ องค์ประกอบในการสวดพระมาลัย

๒.๑.๑ ผู้สวด

ผู้สวด คือ ขรवास ปัจจุบันนักสวดพระมาลัยของบ้านหนองขาวเรียงตามลำดับอาวุโส มีดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	อาชีพ	ความ สามารถ พิเศษ	อายุเมื่อ เริ่มสวด พระมาลัย	ที่อยู่ (ต.หนองขาว อ.ท่า ม่วง จ.กาญจนบุรี)
๑	นายเพ็ญ บ้านกล้วย	๘๑	-	ร้องเพลง พื้นบ้าน ทำขวัญนาค เทศน์	๒๕ ปี	๒๓ หมู่ ๖
๒	นายแจ วงษ์วรรณ	๗๖	-	-	๑๗-๑๘ ปี	๑๖๗ หมู่ ๔
๓	นายแปะ หนูเล็ก	๗๒	ทำนา	ร้องเพลง พื้นบ้าน จักสาน	๔๐ ปี	๑๓๑ หมู่ ๑๑
๔	นายฟู พุ่มพวง	๗๑	รับจ้าง	-	๔๐ ปี	๑๒๖ หมู่ ๘
๕	นายลาย อินทรักษา	๖๘	ทำนา	ร้องเพลง พื้นบ้าน	๔๐ ปี	๗๓ หมู่ ๘
๖	นายโปรย ศรีทับทิม	๖๘	-	จักสาน	๔๐ ปี	๑๔๗ หมู่ ๓
๗	นายเพิ่ม คงธาว	๖๗	ทำนา ทำไร่ เลี้ยง วัว	หมอลแคน	๔๐ ปี	๑๗๒ หมู่ ๒
๘	นายลา โพธิ์ไธ	๖๕	เลี้ยง วัว ทำตาล	-	๕๕ ปี	๑๒๘ หมู่ ๘
๙	นายจวน กลัวมืด	๖๔	ทำนา	-	๖๐ ปี	๕๗/๑ หมู่ ๓
๑๐	นายปรีชา กระต่าย	๖๑	ทำนา ทำไร่	-	๕๕ ปี	๑๒๔/๑ หมู่ ๔
๑๑	นายหยุด บุญเชิด	๕๓	ทำนา	-	๕๑ ปี	๑๗๖ หมู่ ๙

ในการสวดพระมาลัยของชาวหนองขาว มิได้มีผู้สวดแต่เฉพาะ ๑๑ คนนี้เท่านั้น ผู้
สวดมีทั้งผู้ที่เป็นนักสวดและผู้ที่มาหัดสวด ผู้ที่จะเป็นนักสวดพระมาลัยได้จะต้องเรียนรู้และจดจำ

ทำนองสวดต่าง ๆ จนสามารถเป็นต้นเสียงในการสวดได้ รายชื่อบุคคลข้างต้น เป็นรายชื่อนักสวดพระมาลัยซึ่งสามารถเป็นต้นเสียงและสวดทำนองต่าง ๆ ได้ จนเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้าน

จากรายชื่อของนักสวดพระมาลัยข้างต้นนี้ จำแนกได้เป็น ๓ ลำดับ ตามหมู่บ้านที่นักสวดพระมาลัยอยู่ กล่าวคือ นักสวดพระมาลัยที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือใกล้เคียงกันก็จะเป็นตัวหลักในการสวดพระมาลัยในหมู่บ้านของตน โดยที่บ้านของนักสวดพระมาลัยแต่ละลำรับมักจะถูกขังอยู่ใกล้เคียงกัน นักสวดพระมาลัยทั้ง ๓ ลำรับ มีดังนี้

ลำดับที่ ๑ ประกอบด้วย นายโปรย ศรีทับทิม นายเพิ่ม คงสาร นายจวน กัลลวิต และนายหยุด บุญเชิด นักสวดพระมาลัยลำดับนี้อยู่ในหมู่ ๒ หมู่ ๓ และ หมู่ ๔ ซึ่งแยกออกมาจากหมู่ ๒ เดิม

ลำดับที่ ๒ ประกอบด้วย นายฟู พุ่มพวง นายลาย อินทรักษา และนายลา โพธิ์ใบ นักสวดพระมาลัยลำดับนี้อยู่ที่หมู่ ๘

ลำดับที่ ๓ ประกอบด้วย นายแจ วงษ์วรรณ นายแปะ หนูเล็ก และนายปรีชา กระต่าย นักสวดพระมาลัยลำดับนี้อยู่ที่หมู่ ๕ และ หมู่ ๑๑ ซึ่งแยกออกมาจาก หมู่ ๕ เดิม

นักสวดพระมาลัยที่อาวุโสที่สุดของหมู่บ้าน คือ นายเฟื่อง บ้านกล้วย ปัจจุบันไม่ได้ไปร่วมสวดพระมาลัยแล้ว เพราะอายุมาก แต่นายเฟื่องก็เป็นนักสวดพระมาลัยที่สามารถจดจำทำนอง ทั้งทำนองสวดพระมาลัยแบบเก่าตามหนังสือพระมาลัยและทำนองลำนอกซึ่งอยู่นอกเรื่องพระมาลัยได้มากที่สุด และจำได้อย่างแม่นยำแม้จะไม่ได้สวดมาหลายปีแล้วก็ตาม ปัจจุบันนักสวดบางท่านก็ยังคงขอคำแนะนำเกี่ยวกับบทสวดและทำนองสวดต่าง ๆ จากนายเฟื่องอยู่บ้าง นอกจากนายเฟื่องแล้ว ก็มีนักสวดพระมาลัยอาวุโสอีกคนหนึ่ง คือ นายแจ วงษ์วรรณ ซึ่งยังสามารถจดจำบทลำนอกและทำนองลำนอกได้บางบท

๑ ดู บทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ สภาพสังคมของบ้านหนองขาว

๒ ดูรายละเอียดเรื่องทำนองสวดพระมาลัยทั้งทำนองสวดพระธรรม ทำนองเก่า และทำนองลำนอก ในบทที่ ๔

จากการสัมภาษณ์นักแสดงพระมาลัยพบว่า การสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวนี้ มีช่วงหนึ่งที่ขาดหายไปซึ่งเป็นเพราะนักแสดงพระมาลัยรุ่นเก่าล้มหายตายจากไปหลายคน ทำให้นักแสดงพระมาลัยที่เหลืออยู่เพียงส่วนน้อยไม่สามารถสวดได้เพราะไม่มีคนร้องรับ เริ่มมาสวดกันอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ มาจนถึงปัจจุบันโดยนายลาย อินทรักษา และนายฟู พุ่มพวง ร่วมกันร้องพื้น และชักชวนผู้ที่พอจะสวดได้ซึ่งไม่เคยได้มารวมกลุ่มกันสวดให้มาสวดร่วมกัน (นายลาย อินทรักษา, สัมภาษณ์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ และนายฟู พุ่มพวง, สัมภาษณ์, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒)

นายลาย อินทรักษา เริ่มหัดสวดพระมาลัยโดยเรียนจากครูชื่อนายรอด ซึ่งเป็นนักแสดงพระมาลัยที่เก่งมาก อีกทั้งยังเชี่ยวชาญในการร้องลำนอกและเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ เล่ากันว่า สามารถจดจำเนื้อความในหนังสือพระมาลัยได้แม่นยำ เวลาสวดก็สามารถนอนสวดโดยไม่ต้องดูเนื้อความจากหนังสือพระมาลัยเลย นายลายจึงสืบทอดการสวดพระมาลัยและการร้องเพลงพื้นบ้านมาจากนายรอด เมื่อหมู่บ้านหนองขาวมีงานต่าง ๆ ก็มักจะให้นายลายไปร้องเพลงพื้นบ้านเสมอ ๆ ส่วนนายฟู พุ่มพวง เรียนสวดพระมาลัยมาจากบิดา คือ นายกริต ซึ่งเป็นนักแสดงพระมาลัยที่มีชื่อเสียงอีกคนหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีนักแสดงพระมาลัยรุ่นเดียวกัน คือ นายแปะ หนูเล็ก และนายไปรย ศรีทับทิม ซึ่งเรียนสวดพระมาลัยมาจากนายโจ่ง ซึ่งเป็นน้าชาย ส่วนนายเพิ่ม คงฮาร นั้น ฝึกสวดโดยใช้การจดจำจากการร่วมสวดกับนักแสดงรุ่นเก่าคือนายรอด ปัจจุบัน ทั้งนายรอด นายกริต และนายโจ่ง ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดการสวดพระมาลัยให้นักสวดพระมาลัยเหล่านี้ เสียชีวิตแล้ว

หลังจากที่มีการรื้อฟื้นการสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ก็ยังมีผู้มาฝึกสวดจนสามารถเป็นต้นเสียงในการสวดพระมาลัยได้ โดยนายลา โพธิ์ใบ นายจวน กลัวผิด และนายหยุด บุญเชิด ซึ่งเป็นนักแสดงพระมาลัยอายุน้อยที่สุดและตั้งใจฝึกสวดเป็นอย่างดีจนนักแสดงพระมาลัยรุ่นเก่าต่างยอมรับ ทั้งสามฝึกสวดพระมาลัยโดยติดตามนายลายและนายฟู นักสวดพระมาลัยกลุ่มนี้จะมีเสียงทุ้ม ส่วนนายปรีชา กระต่าย ฝึกสวดพระมาลัยโดยติดตามนายแปะ นักสวด ๒ คนนี้มีเสียงแหลม เมื่อนักสวดพระมาลัยซึ่งมีเสียงทุ้มและเสียงแหลมมาสวดร่วมกัน ต่างฝ่ายก็ต้องปรับเสียงของตนให้เข้ากัน จึงจะสวดไปด้วยกันได้ เนื่องจากการสวดพระมาลัยใช้เวลานาน หากไม่ปรับเสียงเข้าหากันแล้ว ก็จะสวดได้ไม่นาน เพราะจะร้องรับกันไม่ได้ตลอด

การที่นักสวดพระมาลัยจะไปสวดให้แก่ศพของผู้ใดนั้น มี ๓ กรณี กล่าว คือ กรณีแรก นักสวดไปสวดพระมาลัยเพราะเจ้าภาพมาเชิญให้ไปสวด เรียกว่า "มานิมนต์" ที่ใช้ศัพท์เช่นนี้ก็เพราะถือว่า นักสวดพระมาลัยก็เปรียบเสมือนพระสงฆ์สมมติที่มาช่วยสวดศพให้ผู้ตายนั่นเอง กรณีที่ ๒ นักสวดพระมาลัยไปสวดให้ศพนั้นเองโดยไม่ต้องมีใครมานิมนต์ เพราะรู้จักคุ้นเคยกับผู้ตาย หรือเป็นญาติกับผู้ตาย โดยนักสวดรวมตัวกันไปเอง กรณีที่ ๓ นักสวดพระมาลัยมาร่วมงาน เช่นเดียวกับแขกคนอื่น ๆ เมื่อเจ้าภาพเห็นว่ามิ้นักสวดพระมาลัยมาร่วมงานหลายคน พอที่จะช่วยกันสวดพระมาลัยได้ ก็จะเชื้อเชิญให้ขึ้นสวดพระมาลัย

ภาพที่ ๖ นักสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวขณะสวดพระมาลัย

หากผู้ตายเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ นักสวดพระมาลัยก็จะนัดแนะกันไปสวดพระมาลัย โดยอาจไปสวดให้ทุกคืน แต่ในกรณีที่มีงานศพพร้อมกันหลาย ๆ งาน ก็ถือว่า ต้องไปสวดพระมาลัยให้อย่างน้อยศพละ ๑ คืน และอาจแบ่งกลุ่มกันไปสวดแล้วแต่จะนัดแนะว่านักสวดพระมาลัยคนใดจะไปงานศพงานใด

การสวดพระมาลัยจะใช้ผู้สวดเป็น "สำหรับ" สำหรับหนึ่งมีผู้สวด ๔ คน เท่ากับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาสวดอภิธรรม ๑ สำหรับ ซึ่งมี ๔ รูปเช่นกัน ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการตั้งวงสวดให้ "ครบพระ" สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ ทรงกล่าวไว้ในศาสน์สมเด็จพระ เล่ม ๑๗ ว่า

เข่าว่าขึ้นชื่อว่าสวดแล้ว แต่ก่อนนี้เป็นขึ้นร้านสี่องค์ สวดทั้งนั้น คิดดูก็มีพยานอยู่ที่สวดท้องภาณ เข่าว่าสวดผัด ๆ พร้อมกันตั้งยี่สิบสามสิบรูปนั้น แต่ก่อนเป็นสาธยายกันในวัด เพิ่งมาสู่บ้านทีหลัง ข้อนี้จะอย่างไรไม่ทราบ แต่ในบาลีนั้นไม่ปรากฏว่ามีสวดมนต์แน่ มีแต่เลี้ยงพระ เกล้ากระหม่อมทำบุญอะไรที่บ้านก็มักทำอย่างครั้งพุทธกาล คือทำแต่เลี้ยงพระไม่สวดมนต์ การสวดคฤหัสถ์เห็นจะมาทีหลัง เป็นการประมูลพระ

(สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ ๒๕๐๕:๑๑๖-๑๑๗)

การตั้งวงสวดพระมาลัยให้ครบพระ คือ มีผู้สวดสวด ๔ คนนี้ ช่วยเอื้อประโยชน์แก่นักสวดพระมาลัยในการสวด เนื่องจากนักสวดพระมาลัยถือว่า การสวดจะต้องสวดให้เสียงหนักแน่นชัดเจนจึงจะฟังแล้วไพเราะและเข้าใจความ หากสวด ๑-๒ คนก็จะอาจจะมีส่วนที่เสียงขาดช่วง ร้องรับกันไม่ได้ไม่ตลอด หากมี ๓ คน ก็พอที่จะช่วยกันร้องรับไปได้ แต่หากมี ๔ คนแล้ว จะทำให้นักสวดพระมาลัยสวดได้ง่ายเพราะสามารถช่วยกันร้องรับไม่ให้เสียงขาดช่วงและช่วยกันร้องเล่นเป็นทำนองต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังสามารถสวดได้นานขึ้นด้วย

ในการสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองหานนี้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีผู้สวด ๔ คนเสมอไป แต่มักจะสวดเมื่อมีนักสวดพระมาลัยที่เป็นต้นเสียงหลักอย่างน้อย ๒-๓ คน และมีผู้ที่พอจะสวดได้หรือผู้ที่มาฝึกสวดมาร่วมสวดด้วย ผู้สวดพระมาลัยที่บ้านหนองหานมีแต่ผู้ชายเท่านั้น แต่จากการสัมภาษณ์ พบว่า แท้จริงแล้ว ไม่มีข้อจำกัดว่าผู้สวดพระมาลัยต้องเป็นชายเท่านั้น ผู้หญิงก็สามารถสวดพระมาลัยได้ แต่ก็ไม่มีผู้หญิงมาฝึกสวด

การสวดพระมาลัยในสมัยก่อน ผู้สวดจะสร้างความสนุกสนานรื่นเริงให้เกิดขึ้นโดยการนำลำนอก หรือนำเรื่องในวรรณคดีต่าง ๆ มาร้องแทรก ผู้สวดบางท่านอาจจะรำตามไปด้วย คนที่รำมักจะมานั่งที่ด้านข้างของตู้แต่ละด้านแล้วหันหน้าเข้าหากัน เรียกว่า "รำหัวตู้ท้ายตู้" แต่ปัจจุบันไม่มีการรำหัวตู้ท้ายตู้ในการสวดพระมาลัย เพราะไม่มีการสวดลำนอก นักสวดพระมาลัยรุ่นหลังไม่สามารถร้องลำนอกได้ เพราะไม่ทราบว่าจะทสวดลำนอกแต่โบราณมีเนื้อความว่าอย่างไร

แต่ก็สามารถจดจำทำนองลำนอกต่าง ๆ ได้พอสมควร จึงนำทำนองที่จดจำได้มาสวดโดยใช้เนื้อความตามหนังสือพระมาลัย การสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวในปัจจุบันจึงไม่มีการเล่นบทลำนอกเหมือนที่เคยสวดกันมาแต่โบราณ คงมีแต่การสวดทำนองลำนอกตามเนื้อความในหนังสือพระมาลัยเท่านั้น

คณะมาลัยที่หมู่บ้านหนองขาวนี้นิยมสวดแต่เฉพาะในหมู่บ้านของตน ไม่นิยมไปสวดที่หมู่บ้านอื่น หากไปก็จะไปพร้อมกันเป็นลำรับ อีกทั้งการที่นักสวดท่านหนึ่งท่านใดจะไปร่วมสวดกับคณะมาลัยของหมู่บ้านอื่นก็ไม่นิยมนัก เพราะเห็นว่า มักจะมีปัญหาเรื่องทำนองสวดที่แต่ละแห่งต่างก็มีทำนองแตกต่างกัน จึงสวดให้เข้ากันได้ยาก แต่หากจำเป็นจริง ๆ หรือเป็นงานที่เจ้าภาพรู้จักกับผู้สวดเป็นการส่วนตัว ก็อาจจะไปร่วมสวดกับคณะมาลัยอื่น ๆ อยู่บ้าง

คณะมาลัยที่บ้านหนองขาวนี้แตกต่างจากคณะมาลัยในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งได้แก่คณะมาลัยที่หนองแดง หนองกระทุ่ม และห้วยกระเจา เพราะคณะมาลัยที่บ้านหนองขาวจะเป็นผู้ชายล้วน สวดโดยไม่ต้องมีการว่าจ้าง และในการสวดก็มุ่งเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษตามที่บรรยายไว้ในหนังสือพระมาลัย ส่วนที่บ้านหนองแดง หนองกระทุ่ม และห้วยกระเจา ผู้สวดมีทั้งหญิงและชาย ต้องมีการว่าจ้าง และในการสวดก็มักจะเล่นลำนอกมากกว่าเรื่องพระมาลัย ทั้งยังมีการแต่งตัวและลุกขึ้นยืนรำประกอบการเล่นลำนอกด้วย

๒.๑.๒ ผู้ฟัง

ผู้ฟังคือเจ้าภาพและชาวบ้านที่มานอนค้างยังบ้านที่มิงานศพเพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพและเป็นเพื่อนศพนั่นเอง ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่ฟังสวดพระมาลัยมักจะเป็นผู้สูงอายุ

ในสมัยก่อนมีผู้ฟังการสวดพระมาลัยมากกว่าปัจจุบันและผู้ฟังยังมีส่วนร่วมในการสวดพระมาลัยด้วย จึงทำให้การสวดพระมาลัยในอดีตมีความสนุกสนานเพราะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักสวดพระมาลัยและผู้ฟัง ต่างจากปัจจุบันที่ผู้มาอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพและเพื่อนศพนิยมเล่นการพนัน ไม่ใคร่สนใจการสวดพระมาลัยเท่าใดนัก คงเหลือแต่คนรุ่นเก่าที่ยังคงสนใจฟังสวดพระมาลัยกันอยู่

แต่เดิมชาวบ้านที่มาช่วยงานศพจะแบ่งกันทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อช่วยเจ้าภาพ กลุ่มผู้ฟังที่ช่วยสร้างความสนุกสนานในการสวดพระมาลัย คือ พวกที่ช่วยกันทำครัว เพราะในสมัยก่อนแม่ครัวไม่ต้องยุ่งยากในการทำอาหารเลี้ยงแขกเหมือนเช่นปัจจุบัน เนื่องจากอาหารที่ชาวบ้าน

หนองขาวเลี้ยงกันในงานศพสมัยก่อนคือ ข้าวต้มกะทิ ซึ่งมีกลิ่นหอมคล้ายขนมครก ทำโดยการนำข้าวมาต้มแล้วใส่เกลือ หัวหอมแดง และมะพร้าวขูด ส่วนขนมก็นิยมเลี้ยงขนมเปียกปูน ทำให้การทำครัวไม่ยุ่งยาก แม่ครัวและญาติสนิทของผู้ตายจึงมักจะเล่น "ผูกไม้งอ" คือการนำเอาของแห้งในครัว เช่น หอม กระเทียม พริก เกลือ ฯลฯ มาห่อ แล้วผูกแขวนกับกิ่งไม้ซึ่งตัดมาทำเป็นต้นไม้ต้นเล็ก ๆ แล้วยกออกมาตั้งไว้หน้าวงสวดพระมาลัย ปัจจุบันไม่มีการผูกไม้งอแล้ว

การผูกไม้งอนี้ นิยมเล่นประมาณเที่ยงคืน หลังจากที่นักสวดสวดพระมาลัยได้สักพักหนึ่งแล้ว ผู้ฟังก็จะ "ผูกไม้งอ" มาให้ ถือเป็นหน้าที่ของผู้สวดที่จะต้องร้อง "แก้ไม้งอ" ให้ได้ โดยต้องแกะห่อไม้งอออกมาทีละห่อ แล้วร้องแก้ไม้งอในทันที การแก้ไม้งอนี้เป็นการวัดไหวพริบปฏิภาณของนักสวดพระมาลัย เพราะต้องร้องดันสดเป็นกลอนออ ผู้มีปฏิภาณดีก็จะร้องเกี่ยวพาราสิผู้ฟังเป็นที่สนุกสนาน ทำนองที่ใช้ร้องแก้ไม้งอมีทำนองเดียว นักสวดพระมาลัยเรียกว่า "ทำนองโอละเห่ เอละซา"

๒.๑.๓ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสวด

การสวดพระมาลัยของชาวหนองขาวนั้นใช้อุปกรณ์ในการสวดไม่มากนัก อุปกรณ์ที่ใช้ในการสวดพระมาลัย ได้แก่

ก) นีบพระอภิธรรม

ชาวบ้านหนองขาวถือว่า นีบพระอภิธรรมนี้ห้ามมิไว้ที่บ้าน ต้องอยู่ที่วัดเท่านั้น (นายแป๊ะ หนูเล็ก, สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๔๒) เมื่อบ้านใดมีคนตาย ชาวหนองขาวนิยมตั้งบำเพ็ญกุศลศพไว้ที่บ้าน แม้ศพผู้ตายด้วยเหตุที่ไม่สมควรที่เรียกว่า ผิดตายโหงก็สามารถนำมาตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่บ้านได้ นายลาย อินทรักษา (สัมภาษณ์, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๑) กล่าวว่า เจ้าภาพจะต้องไปนิมนต์พระและนำนีบพระอภิธรรมมาจากวัด ในการนำนีบพระอภิธรรมมาที่บ้านนั้น หากนำมาพร้อมกับพระสงฆ์ จะต้องเชิญนีบพระอภิธรรมเดินขึ้นหน้าพระสงฆ์เสมอ เพราะชาวบ้านหนองขาวถือว่า พระธรรมนั้นใหญ่กว่าพระสงฆ์ และในการเชิญนีบพระอภิธรรมก็ต้องแบกขึ้นป้ามาอีกด้วย

การผูกไม้งอนี้ ทางภาคใต้ก็มีเช่นกัน แต่เรียกว่า "การขมพุ่ม" วิธีการเล่นเหมือนกับการเล่นไม้งอ ส่วนกลอนที่ร้องแก้ไม้งอ ชาวบ้านเรียกกันว่า "กลอนมุดโต" บางครั้งผู้ที่ทำพุ่มมาให้ นักสวดพระมาลัยร้องแก้ ก็เขียนจดหมายผูกติดมากับพุ่มด้วยว่า ต้องการให้คณะมาลัยร้องกลอนลงด้วยอะไร เช่น ลงด้วยสระอา สระอุ เป็นต้น

ภาพที่ ๗ หีบพระอภิธรรม

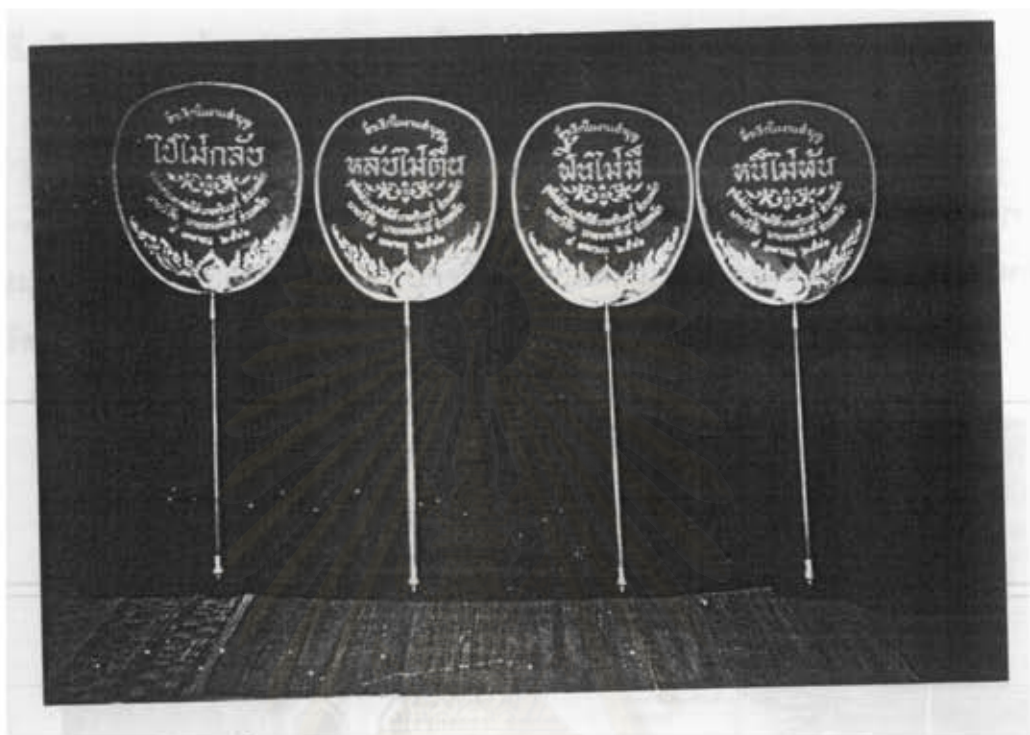
เมื่อนำหีบพระอภิธรรมมาถึงบ้าน จะต้องนำมาจัดวางไว้ข้างใต้หมอนบูชา ในการสวดพระอภิธรรมตอนกลางคืน หีบพระอภิธรรมนี้จะวางไว้หน้าอาสนะสงฆ์ และมีเครื่องบูชาพระรัตนตรัยซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน นำมาวางไว้หน้าตู้พระอภิธรรม ก่อนสวดพระอภิธรรม จะต้องนำหนังสือพระมาลัยมาเปิดไว้บนหีบพระอภิธรรมด้วย

หลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะมาลัยก็จะขึ้นสวดโดยใช้สถานที่ที่เดียวกับที่ใช้สวดพระอภิธรรม แต่ต้องเอาอาสนะสงฆ์ออกเสียก่อน เมื่อจัดเตรียมสถานที่ให้เรียบร้อยแล้ว และผู้สวดพร้อมแล้วจึงจุดเครื่องบูชาพระรัตนตรัยโดยเครื่องบูชาชุดเดียวกับที่พระสงฆ์ใช้ หลังจากสวดเสร็จก็นำหนังสือพระมาลัยเก็บเข้าหีบพระอภิธรรมดังเดิม นัยว่า หีบพระอภิธรรมนี้ สร้างขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้หนังสือพระมาลัยชำรุดเสียหายเร็ว

เมื่อถึงวันฉาปนกิจศพ เจ้าภาพจะแห่ศพไปเผาที่วัด ในขบวนนั้นจะต้องมีผู้แบกหีบพระอภิธรรมขึ้นหน้าเสมอ เมื่อถึงเมรุแล้ว ผู้อุทิศหีบพระอภิธรรมจะนำเทียนรอบเมรุ ๓ รอบ เมื่อครบ ๓ รอบแล้ว ผู้ที่ช่วยกันแบกศพจะนำศพขึ้นเมรุ ส่วนผู้อุทิศหีบพระอภิธรรมจะนำหีบไปไว้ที่ศาลารามสังเวช

ข) ตาลบัตร

ตาลบัตรเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นในการสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาว ผู้สวดจะใช้ตาลบัตรชุดเดียวกับที่พระสงฆ์ใช้สวดพระอภิธรรม

ภาพที่ ๘ ตาลบัตร

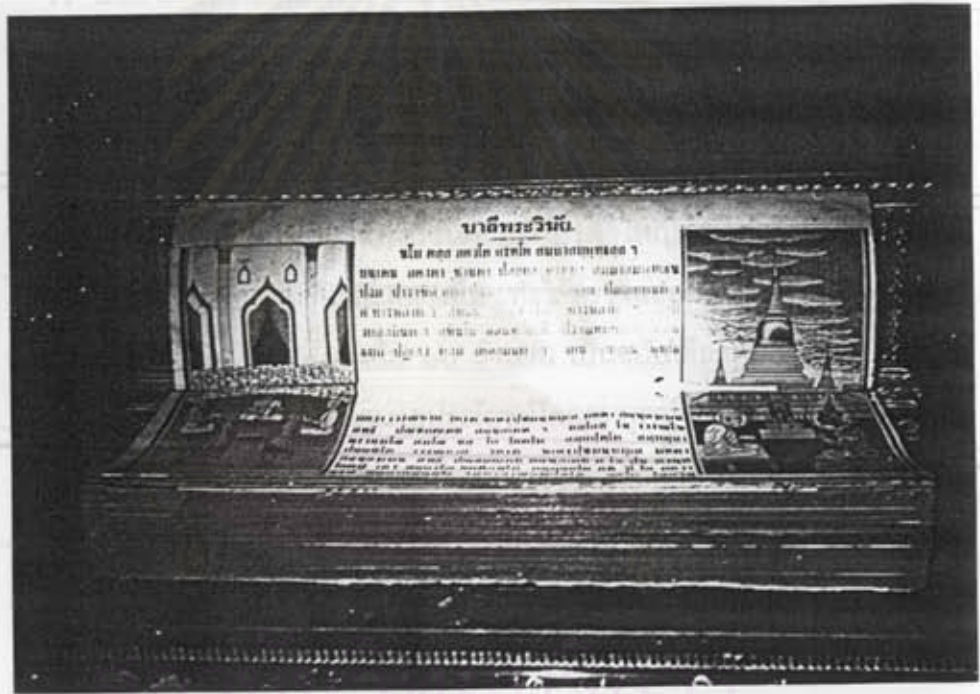
ปัจจุบัน นักสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวจะใช้ตาลบัตรในตอนสวดพระธรรมซึ่งเป็นบทสวดที่มีเนื้อความเป็นภาษาบาลี แต่ในสมัยก่อน ขณะที่มีการสวดทำนองลำนอก ระหว่างที่สวดพระธรรม ซึ่งบทสวดบางบทมีเนื้อหาและทำนองที่สนุกสนาน ผู้สวดมักใช้ด้ามตาลบัตร "กระทุ้ง" กับพื้นตามจังหวะการสวด ทำให้ตาลบัตรชำรุดเสียหาย แต่ในปัจจุบัน นักสวดพระมาลัยไม่มีการสวดลำนอกในระหว่างสวดพระธรรมแล้ว จึงใช้ตาลบัตรในขณะที่สวดพระธรรมเท่านั้น เมื่อสวดพระธรรมจบ ก็นำไปเก็บไว้ที่ที่วางตาลบัตรบริเวณอาสนะสงฆ์ แล้วเริ่มสวดพระมาลัยที่มีเนื้อความเป็นภาษาไทยตามหนังสือพระมาลัย จึงไม่ได้นำตาลบัตรมาใช้อีก

การถือตาลบัตรในการสวดพระมาลัยนี้ คนโบราณกล่าวกันมาว่า เป็นการป้องกันคุณไสย เพราะนักสวดพระมาลัยต้องไปสวดตามที่ต่าง ๆ จึงอาจถูกคุณไสยได้ การถือตาลบัตร จะได้ช่วยปิด ไม่ให้คุณไสยเข้าตัว (นายฟู พุ่มพวง, สัมภาษณ์, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๒) นอกจากนี้ ใน

สมัยก่อน ขณะที่เล่นลำ หรือลำนอก ผู้สวดจะต้องถือตาลปัตรไว้ตลอด หากจะรำก็ต้องรำมือเดียว และจะลุกขึ้นยืนรำก็ได้ ต้องนั่งรำหรือมากที่สุดก็ได้เพียงคุกเข่าเท่านั้น และหากเล่นลำนอก ในขณะที่สวดพระธรรม ก็ต้องถือตาลปัตรไว้ตลอดเช่นกัน และยังต้องสวดพระธรรมบทที่ชื่อว่า "เหตุปัจจัย" ด้วย เชื่อว่าการถือตาลปัตรจะช่วยปิดเป่าอัปรีภัยใดๆ ที่อาจเกิดจากการนำพระธรรมซึ่งเป็นของสูงมาร้องเล่น (นายแจ วงษ์วรรณ,สัมภาษณ์, ๗ มีนาคม ๒๕๔๒)

ค) หนังสือพระมาลัย

หนังสือพระมาลัยที่ใช้ในการสวดพระมาลัยนั้น เรียกว่า พระมาลัยกลอนสวด เดิมเป็นสมุดไทยเขียนด้วยตัวอักษรขอม ปัจจุบันนักสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาก็ใช้บทสวดจาก คัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดี ลักษณะนามที่ใช้เรียกหนังสือนี้คือ "หั่ว" หรือ "เล่ม"

ภาพที่ ๙ คัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดี

คัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดี เป็นคัมภีร์ที่ นายสม พ่วงภักดี หรือที่รู้จักกันในนาม "มหาสม" เจ้าของร้าน "ส.ธรรมภักดี" ได้จัดให้มีการเรียบเรียงขึ้น แต่ก็ไม่ทราบว่า ผู้ที่ช่วยเรียบเรียงมีผู้ใดบ้าง สันนิษฐานว่า มหาปุ้ย แสงฉาย แห่งวัดอนงคาราม และสมเด็จพระสังฆราชแพ แห่งวัดสุทัศน์เทพวราราม คงเป็นกำลังสำคัญในการเรียบเรียง เพราะทั้งสองท่านนี้

เป็นบุคคลสำคัญที่รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือให้แก่ร้าน ส.ธรรมภักดี ในคัมภีร์สวดพระมาลัย ฉบับ ส.ธรรมภักดี มีด้อยแถลงเจตนาของสำนักงาน ส.ธรรมภักดีว่า

คัมภีร์สวดพระมาลัยเป็นมหาสมบัติอันล้ำค่าของประเทศชาติศาสนาของไทยเราตลอดมาทุกยุคทุกสมัย นับแต่โบราณกาลหลายร้อยปีมาแล้ว ชาวไทยย่อมเคารพสักการะ ถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์มหาวิเศษ จะหาคัมภีร์สวดใด ๆ ในพระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์เทียบเท่ามิได้ ทั้งนี้ เพราะผู้ฟังคำสวดก็ดี ผู้อ่านก็ดี ย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้นั้นอย่างมหาศาลที่สุด ๒ ประการ คือ เมื่อได้สดับฟังเรื่องสวรรค์ ใจของท่านผู้ฟังก็จะเปลิบเปลิบ ชักนำไปสู่ทางสวรรค์สุดดี กลับประพฤติกาย วาจา ใจ ให้ตรงตามคำสอนด้วยดี และเมื่อได้สดับเรื่องนรก เปרת และทุกข์ทรมานเข้า ใจก็จะมีมน้ำวให้คลายจากอกุศลกรรม ไม่อยากประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเกรงกลัวละเว้นความชั่วได้ ความดีก็จะหลั่งไหลมาทั้งไตรทวาร

สำนักงานได้พิมพ์ครั้งนี้ด้วยอักษรตัวใหญ่ เพื่อให้เห็นได้สะดวกชัดเจนทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งได้ตรวจสอบกับฉบับต่าง ๆ ทั้งขอมและไทยเกือบ ๑๐ ฉบับ ๑๐ ล้านวน เป็นฉบับเดียวที่พิมพ์ในพาว์ที่สุดในยุคปัจจุบันนี้ เพื่อให้อำนวยความสะดวกโดยสมบูรณ์จริง ๆ จึงได้เพิ่มเติมคำสวดต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมายถึงเท่าตัวของมาลัยเดิม จะสวดอะไรก็ได้ไม่ขัดข้อง มีฉบับของส.ธรรมภักดีนี้แล้วจะอำนวยความสะดวกปรารถนาทุกประการ หวังว่าคัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับถาวรในพาว์ของส.ธรรมภักดีนี้ คงเป็นที่สปรารถนาของท่านเจ้าอาวาส และชาวพุทธบริษัททั้งหลาย และหวังว่า ท่านคงจะช่วยกันจรรโลงคัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับนี้ให้แพร่หลายไปในพระราชอาณาจักรไทยทั่วกัน

(คัมภีร์สวดพระมาลัย ฉบับ ส.ธรรมภักดี:หน้าต้น)

เนื้อหาในคัมภีร์สวดพระมาลัยฉบับ ส.ธรรมภักดีนี้มีหลายตอน แต่ในการสวดพระมาลัยของชาวหนองหานัน มิได้นำเนื้อความทุกตอนมาใช้เป็นบทสวด เนื้อหาในคัมภีร์มีรายละเอียดดังนี้

บาลีพระวินัย

บาลีพระสูตร

บาลีพระธรรมทั้ง ๗ คัมภีร์ (บาลีพระสังคตปกรณ์าภิธรรม)

บาลีเริ่มเรื่องพระมาลัย (คำสวดพระมาลัย)

ดำเนินประวัติเรื่องพระมาลัย

บาปใช้เจ้าไทย

บาปตีพ่อแม่

บาปบังคับความไม่ตรง

บาปผิดเมียท่าน

บาปหญิงนอกใจ

บาปวัดนาโกง

บาปกินสุรา

แปรตสังพระมาลัย

บาปฆ่าวัว ฆ่าควาย ฆ่าหมู ยิงนก ว่าความโกง

อดีต ลงมีเท็จ ปลิ้นสะตม -

พระมาลัยรับคำแปรตสัง

กระทำชายถวายดอกบัว

พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์

พระอินทร์แกลงบุญเทพบุตร ๑๓ องค์

พระศรีอารียเสด็จ

พระโพธิสัตว์ ๓ จำพวก

พระมาลัยสนทนากับพระศรีอารีย

ปรารถนาเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

เหตุที่สัตว์อายุน้อย-อายุยืน

บารมีของพระศรีอารียไมตรี

พระมาลัยโปรดชาวชมพูทวีป

คำสวดนอกพระมาลัย

คำสวดพระธรรมใหม่ ๗ บท

คำสวดพระสหัสสนัย

คำสวดสังคหะอรทดแปล ๙ ปริจเฉท

คำสวดศัพท์ อรรถแปล

คำสวดอทาสิเม อรรถแปล

คำสวดอรรถแปล ปกิณณกคาถา

คำสวดภาคพิเศษ

คำสวดภาคพิเศษ ไชยใหญ่

คำสวดภาคพิเศษ ไชยน้อย

คำสวดภาคพิเศษ ยอดมุขหรือพระอภิธรรม

คำสวดภาคพิเศษ บันตัน - โพธิสัตว์

จากเนื้อหาในหนังสือพระมาลัยดังกล่าว นักสวดพระมาลัยของบ้านหนองขาวได้นำเนื้อหาบางตอนไปใช้ในการสวด ได้แก่ บาลีเริ่มเรื่องพระมาลัย (คำสวดพระมาลัย) ดำเนินประวัติเรื่องพระมาลัยจนถึงพระมาลัยโปรดชาวชมพูทวีป บาลีพระธรรม ๗ คัมภีร์ และคำสวดพระมหีสถนัย

หนังสือพระมาลัยนี้ เมื่อนำไปที่บ้านงานศพแล้ว หากไม่มีการสวดก็จะไม่นำหนังสือออกมานอกหีบพระอภิธรรม แต่ถ้าเมื่อใดมีการสวด ไม่ว่าจะ เป็น สวดพระอภิธรรมของพระสงฆ์ หรือสวดพระมาลัยของชาวบ้าน ถือกันว่าจะต้องนำหนังสือออกมาจากหีบ แล้วเปิดหนังสือพระมาลัยเอาไว้ เพื่อเป็นการบูชาพระธรรม

ง) ปี่พาทย์

ปัจจุบัน ในงานศพของชาวบ้านหนองขาวบางงานมีปี่พาทย์นางหงส์ โดยบรรเลงสลักระหว่างที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมและยังย้งบรรเลงสลักระหว่างฆราวาสสวดพระมาลัยด้วย

การบรรเลงปี่พาทย์นางหงส์สลักรับกับการสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาวนี้ นักดนตรีจะบรรเลงสลับเมื่อนักสวดพระมาลัยสวดทำนองลำนอกเท่านั้น หากนักสวดพระมาลัยสวดทำนองเก่า ซึ่งได้แก่ ทำนอง ฉันท์ รวบ ร่าย เซ็ด เอกบท มังกร และวสันต์ นักดนตรีก็จะไม่บรรเลงสลับ ทั้งนี้เพราะ การสวดทำนองเก่า ไม่มีทำนองที่นำมาจากเพลงต่าง ๆ นักดนตรีปี่พาทย์จึงไม่รู้ว่าจะรับทำนองสวดด้วยเพลงอะไร แต่หากเป็นทำนองลำนอกแล้ว นักดนตรีสามารถบรรเลงรับตามทำนองสวดได้ทุกเพลง โดยอาจจะบรรเลงรับเมื่อนักสวดพระมาลัยสวดจนจบตอน หรือบรรเลงสลับเมื่อนักสวดพระมาลัยสวดได้ ๒-๓ บท ก็ได้

๒.๒ ธรรมเนียมปฏิบัติในการสวดพระมาลัย

๒.๒.๑ ธรรมเนียมปฏิบัติของผู้สวด

การสวดพระมาลัยใช้สวดศพโดยทั่วไปทั้งศพของผู้ที่ตายตามปกติและตายผิดปกติ (ตายดีและตายโง่) แต่ผู้สวดจะถือเป็นธรรมเนียมว่า จะไม่สวดให้กับศพของเด็กเล็กเท่านั้น ศพที่นักสวดพระมาลัยยินดีไปสวดมากที่สุดก็คือ ศพของคนใหญ่ ซึ่งหมายถึงศพของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่มักจะเสียชีวิตเพราะมีอายุมากหรือเจ็บป่วย ถ้าเป็นศพคนใหญ่ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือแล้ว ก็จะมีการสวดพระมาลัยกันทุกคืนและอาจสวดกันจนรุ่งสว่าง ส่วนศพคนตายผิดปกตินั้น นักสวดพระมาลัยก็ไปสวดให้แต่ก็มักจะกล่าวว่า สวดแล้วก็ไม่ค่อยจะดีกับตนเอง เพราะผู้ตายตายในสภาพที่ไม่ดี แต่ก็ไปสวดให้เพื่อเอาบุญ

นอกจากนี้ ผู้สวดยังถือว่า ถ้าหากบ้านใดไม่มีคนตาย ก็จะไม่สวดพระมาลัยในบ้านนั้น ถ้าจะฝึกสวดก็ต้องไปฝึกในขณะที่มีการสวดพระมาลัยที่บ้านมีตายหรือไปสวดที่วัด

๒.๒.๒ ธรรมเนียมปฏิบัติของผู้ฟัง

ปัจจุบันผู้ที่มาฟังสวดพระมาลัยมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ผู้ฟังก็คือเจ้าภาพ และคนแก่คนเฒ่าที่อยู่เป็นเพื่อนศพ หลังจากพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมสำหรับสุดท้ายแล้ว ถือเป็นธรรมเนียมว่า เจ้าภาพจะต้องมาเชิญนักสวดพระมาลัยให้ขึ้นบนเรือน โดยขอให้ช่วยสวดพระมาลัยให้แก่ผู้ตาย แม้จะทราบอยู่แล้วว่่านักสวดพระมาลัยเหล่านี้ตั้งใจมาสวดให้แก่ผู้ตายอยู่แล้วก็ตามการทำเช่นนี้จะทำให้นักสวดพระมาลัยไม่เคอะเขินที่จะขึ้นไปสวดในกรณีนี้นักสวดพระมาลัยและเจ้าภาพไม่สนิทกันมากนัก เพราะบางคนก็มีทัศนคติต่อนักสวดพระมาลัยว่าเป็นพวกขี้เมาหวังที่จะมากินดื่มของที่เจ้าภาพนำมาเลี้ยงดู เนื่องจากมีธรรมเนียมว่า เมื่อนักสวดพระมาลัยมาสวดให้ผู้ตายแล้ว เจ้าภาพก็มีหน้าที่เลี้ยงดู จัดหาข้าวปลาอาหารตลอดจนสุราหรือเครื่องดื่มอื่น ๆ มารับรองคณะมาลัยจนกว่าจะเลิกสวด ดังนั้น เมื่อมีการสวดพระมาลัย ผู้ที่ขอบดื่มสุราก็มักจะเข้ามาร่วมวงสวดด้วย นักสวดพระมาลัยในปัจจุบันไม่ได้หวังที่จะให้เจ้าภาพเลี้ยงสุราอาหารดังที่กล่าวมาในข้างต้น นักสวดส่วนใหญ่จะรักษาศีลและไม่ดื่มเหล้า ส่วนผู้ที่ดื่มก็จะดื่มเพียงเล็กน้อย

๒.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับการสวดพระมาลัย

๒.๓.๑ ความเชื่อของผู้สวด

นอกจากนักสวดพระมาลัยจะมาสวดเพื่ออยู่เป็นเพื่อนศพ และเป็นเพื่อนเจ้าภาพ

เพื่อไม่ให้งานศพเวียนเหวี่ยงวงเวียนจนเกินไปแล้ว ผู้สวดยังเชื่อว่า การสวดพระมาลัยนี้จะช่วยให้ผู้ตายได้ไปสวรรค์ ไม่ตกนรก ทั้งนี้เพราะเนื้อความในหนังสือพระมาลัยสะท้อนให้เห็นความเชื่อทางพุทธศาสนา ๓ ประการ คือเรื่อง นรก สวรรค์ และโลกพระศรีอารีย์ ผู้สวดจึงสวดเพื่อปรารถนาให้ผู้ตายได้ไปปฏิบัติในภพภูมิที่ดี นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การสวดพระมาลัยให้ผู้ตายจะทำให้ได้บุญมากอีกด้วย เพราะในการไปสวดพระมาลัย ผู้สวดมิได้ค่าตอบแทนใด ๆ และไม่ได้ถือเป็นอาชีพ การที่ผู้สวดไปสวดพระมาลัยจึงไปด้วยจิตกุศล

๒.๓.๒ ความเชื่อของผู้ฟัง

ชาวบ้านหนองขาวที่ฟังสวดพระมาลัย เชื่อว่า การฟังสวดพระมาลัยนี้จะทำให้ได้บุญ เพราะผู้สวดพระมาลัยก็เปรียบเหมือนพระสงฆ์ที่มาสวดสาธยายธรรมเพื่อสั่งสอนให้ผู้ฟังรู้จักบาปบุญคุณโทษนั่นเอง ปัจจุบัน ในงานศพของชาวบ้านหนองขาวก็ยังมีผู้ฟังซึ่งยังเป็นคนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าง แต่ก็มีจำนวนน้อย คนแก่ส่วนใหญ่มักจะนอนฟังอยู่ที่บ้าน โดยอาศัยฟังจากการสวดเข้าเครื่องขยายเสียง จึงพบว่า การฟังสวดพระมาลัยเพื่อเอาบุญยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านหนองขาว แต่ก็เปลี่ยนแปลงไป คือแทนที่จะมาฟังที่บ้านงานศพเพื่ออยู่เป็นเพื่อนศพและเพื่อนเจ้าภาพด้วย ก็กลับเป็นการฟังอยู่ที่บ้านแทน

๒.๔ ขั้นตอนในการสวดพระมาลัย

ขั้นตอนในการสวดพระมาลัยของชาวบ้านหนองขาวนั้น ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย กล่าวคือ ผู้สวดพระมาลัยจะนัดแนะกันมาที่บ้านงานศพ แล้วจะร่วมฟังสวดพระอภิธรรมเช่นเดียวกับแขกที่มาคนอื่นๆ หรืออาจรวมกลุ่มตั้งวงสวดพระมาลัยกันโดยชักชวนผู้มาร่วมงานที่พอจะสวดได้มาสวดร่วมกัน หลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเสร็จและเจ้าภาพมาเชิญแล้ว คณะมาลัยก็จะขึ้นสวด โดยมีขั้นตอนในการสวด ดังนี้

๑. ขั้นทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย เจ้าภาพจะเตรียมเครื่องบูชาพระรัตนตรัยไว้ให้คณะมาลัย เครื่องบูชาที่ใช้เป็นชุดเดียวกับที่พระสงฆ์ใช้ในการสวดพระอภิธรรม หัวหน้าคณะมาลัยจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยอาจจุดธูป ๓ ดอก หรือ ๕ ดอกก็ได้ หากจุดธูป ๕ ดอก ก็ถือว่า นอกจากจะเป็นการบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ยังเป็นการบูชาบิดามารดาและครูบาอาจารย์อีกด้วย

๒. ขั้นตั้งนโม หัวหน้าคณะมาลัยจะเป็นต้นเสียงขึ้นนโม จากนั้น ผู้สวดคนอื่นๆ จะสวดรับพร้อม ๆ กันไป

๓. ขั้นสวดพระธรรม สวดเป็นเนื้อความบาลี การสวดพระธรรมนี้ นักสวดพระมาลัยถือว่าเป็นการไหว้ครู บทสวดพระธรรมมี ๒ บท คือ คำสวดพระสหัสสนัย นักสวดพระมาลัยเรียกสั้น ๆ ว่า "บทสหัสสนัย" และบทบาลีพระธรรม ๗ คัมภีร์ หรือพระบาลีสัตตปกรณากิธรรม นักสวดพระมาลัยเรียกว่า "พระธรรม ๗ บท" การสวดในขั้นตอนนี้ นักสวดพระมาลัยจะตกลงกันว่า จะสวดโดยใช้พระธรรมบทใดแล้วเปิดหนังสือพระมาลัยไปที่หน้านั้น เพราะในการสวดพระธรรมนี้จะสวดเพียงบทใดบทหนึ่งเท่านั้น ไม่สวดทั้ง ๒ บท และยังถือว่าการสวดพระธรรม จะต้องสวดให้ครบตามบทสวด จะย่นย่อไม่ได้ ถือว่าเป็นบาป แต่หากเป็นขั้นตอนการสวดบทฉันท์ และสวดดำเนินเรื่องก็สามารถย่นย่อได้ตามความเหมาะสม

๔. ขั้นสวดบทฉันท์ ชาวหนองขาวถือว่า บทฉันท์นี้เปรียบเสมือนกับการตั้งนม เพราะเป็นบทแรกในการสวดพระมาลัย เช่นเดียวกับการตั้งนมที่จะต้องปฏิบัติเสมอ ก่อนที่จะสวดพระธรรมบทใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะบทแรกในหนังสือพระมาลัยที่เรียกว่า "บทในกาล" เป็นบทฉันท์ นักสวดจึงถือว่า จะต้องสวดบทฉันท์ก่อนสวดบทอื่น ๆ แต่ในการสวด นักสวดพระมาลัยก็ไม่นิยมสวดบทในกาล เพราะบทนี้มีเนื้อความยาวมาก หากจะสวดให้จบก็ต้องใช้เวลานาน นักสวดพระมาลัยจึงสวดบทอื่นที่เป็นบทฉันท์แทน

๕. ขั้นสวดดำเนินเรื่อง หลังจากที่คณะสวดพระมาลัยสวดบทฉันท์แล้ว ก็จะเริ่มสวดดำเนินเรื่อง การสวดดำเนินเรื่องนี้จะต้องสวดเรียงตามลำดับเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือพระมาลัย ในการสวด นอกจากจะสวดทำนองเก่าที่บังคับไว้ในแต่ละตอนแล้ว ผู้สวดยังสามารถนำทำนองลำนอกซึ่งเป็นทำนองที่นำมาจากเพลงไทยเดิมและเพลงพื้นบ้านมาร้องได้

๖. ขั้นสวดบทสัพพะโร การสวดในขั้นตอนนี้เป็นสัญญาณให้ผู้ฟังรับรู้ว่าคุณจะเลิกสวดแล้ว คณะมาลัยชาวหนองขาวถือว่าการสวดบทสัพพะโรเป็นการสวดบทลา เป็นการอัญวยพรให้แก่ผู้สวดและผู้ฟัง บทสวดที่ใช้ในการสวดบทลา ได้แก่ บทสัพพะโร บทอะทาสี เม บทกะวะตุลัพ ต่อจากนั้นจะแผ่เมตตาและกราบพระรัตนตรัยอีกครั้งหนึ่ง จึงเสร็จสิ้นการสวด

สรุปได้ว่า ในด้านประวัติการสวดพระมาลัยนั้น วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายในทุกภาคของประเทศไทยและในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในดินแดนแถบนี้ มิได้รับมาจากลังกาทามที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนประวัติวรรณคดี และการสวดอ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ในประเทศไทยก็มี ๒ ลักษณะ คือ ในภาคเหนือและภาคอีสาน สวดอ่านวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ ส่วนในภาคกลางและภาคใต้ ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าสวดพระมาลัยในงานศพ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและเริ่มเสื่อมสูญไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนการสวดพระมาลัยที่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีนี้ไว้ที่บ้านหนองขาวนั้น เป็นการสวดที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย มีองค์ประกอบในการสวด รวมทั้งอุปกรณ์และขั้นตอนในการสวดที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ชาวบ้านหนองขาวยังถือธรรมเนียมและมีความเชื่อในการสวดพระมาลัยสืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษอีกด้วย แต่ในสายธารแห่งการสืบทอดนี้ ก็มีบางสิ่งที่ยังคงรักษาเอาไว้ได้ แต่บางสิ่งก็เลือนลางไป เช่นในเรื่องของการสืบทอดบทสวดลำนอก และการเล่นไม้จ้อ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย